

Održivi razvoj kružnih putovanja u Mediteranu

Malkoč, Nadia

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Maritime Studies, Rijeka / Sveučilište u Rijeci, Pomorski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:187:581647>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-01**

Sveučilište u Rijeci, Pomorski fakultet
University of Rijeka, Faculty of Maritime Studies

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Maritime Studies - FMSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
POMORSKI FAKULTET**

NADIA MALKOČ

**ODRŽIVI RAZVOJ KRUŽNIH PUTOVANJA
U MEDITERANU**

DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2024.

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
POMORSKI FAKULTET**

**ODRŽIVI RAZVOJ KRUŽNIH PUTOVANJA
U MEDITERANU
SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF CRUISING
IN THE MEDITERRANEAN**

**DIPLOMSKI RAD
MASTER THESIS**

Kolegij: Prometni tokovi putnika

Mentor: prof. dr. sc. Tanja Poletan Jugović

Studentica: Nadia Malkoč

Studijski smjer: Logistika i menadžment u pomorstvu i prometu

JMBAG: 0112080773

Rijeka, rujan 2024.

Studentica: Nadia Malkoč

Studijski program: Logistika i menadžment u pomorstvu i prometnu

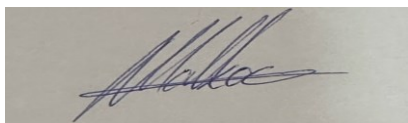
JMBAG: 0112080773

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI DIPLOMSKOG RADA

Kojom izjavljujem da sam diplomski rad s naslovom Održivi razvoj kružnih putovanja u Mediteranu izradila samostalno pod mentorstvom prof. dr. sc. Tanja Poletan Jugović.

U radu sam primijenila metodologiju izrade stručnog/znanstvenog rada i koristila literaturu koja je navedena na kraju diplomskog rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući navela u diplomskom radu na uobičajen, standardan način citirala sam i povezala s fusnotama i korištenim bibliografskim jedinicama, te nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Rad je pisan u duhu hrvatskoga jezika.

Studentica

A rectangular box containing a handwritten signature in dark ink, which appears to be 'Nadia Malkoč'.

Nadia Malkoč

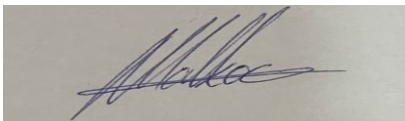
Studentica: Nadia Malkoč
Studijski program: Logistika i menadžment u pomorstvu i prometnu
JMBAG: 0112080773

IZJAVA STUDENTA – AUTORA
O JAVNOJ OBJAVI OBRANJENOG DIPLOMSKOG RADA

Izjavljujem da kao studentica – autor diplomskog rada dozvoljavam Pomorskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci da ga trajno javno objavi i besplatno učini dostupnim javnosti u cjelovitom tekstu u mrežnom digitalnom repozitoriju Pomorskog fakulteta.

U svrhu podržavanja otvorenog pristupa diplomskim radovima trajno objavljenim u javno dostupnom digitalnom repozitoriju Pomorskog fakulteta, ovom izjavom dajem neisključivo imovinsko pravo iskorištavanja bez sadržajnog, vremenskog i prostornog ograničenja mog diplomskog rada kao autorskog djela pod uvjetima *Creative Commons* licencije CC BY Imenovanje, prema opisu dostupnom na <http://creativecommons.org/licenses/>

Studentica - autor

A rectangular box containing a handwritten signature in blue ink, which appears to be 'Nadia Malkoč'.

SAŽETAK

Industrija kružnih putovanja predstavlja jedan od najbrže rastućih i najznačajnijih segmenta unutar globalne turističke industrije. Ovaj sektor bilježi kontinuirani rast s minimalnim oscilacijama, pri čemu se Mediteran izdvaja kao najatraktivnija destinacija koja privlači najveći broj putnika. Međutim, uz razvoj industrije kružnih putovanja dolazi i do povećanja negativnog utjecaja na okoliš, što potiče razvoj inovativnih ideja i praksi za njegovo smanjenje. U tom kontekstu, osnovni problem ovog istraživanja jest analiza čimbenika koji utječu na održivost kružnih putovanja u Mediteranu i doprinose njezinu unapređenju. Cilj rada je pružiti sveobuhvatno objašnjenje koncepta kružnih putovanja, njihove klasifikacije i ključnih čimbenika koji utječu na ovaj sektor.

Ključne riječi : Mediteran, kružna putovanja, indikatori tokova putnika, održivi razvoj

SUMMARY

The cruise industry is one of the fastest growing and most significant segments within the global tourism industry. This sector has been experiencing continuous growth with minimal fluctuations, with the Mediterranean standing out as the most attractive destination that draws the highest number of passengers. However, the growth of the cruise industry also leads to an increase in its negative impact on the environment, which in turn drives the development of innovative ideas and practices to mitigate this impact. In this context, the primary focus of this research is to analyse the factors that affect the sustainability of cruise tourism in the Mediterranean and contribute to its enhancement. The aim of this research is to provide a comprehensive explanation of the concept of cruise tourism, its classification, and key factors influencing this sector.

Keywords: Mediterranean, cruise trips, passenger flow indicators, sustainable development

SADRŽAJ

SAŽETAK	II
SUMMARY	II
1. UVOD	1
1.1.PROBLEM, PREDMET I OBJEKTI ISTRAŽIVANJA.....	1
1.2.RADNA HIPOTEZA.....	1
1.3.SVRHA I CILJEVI ISTRAŽIVANJA.....	1
1.4. ZNANSTVENE METODE.....	2
1.5. STRUKTURA RADA.....	2
2. OSNOVNI ELEMENTI, VRSTE I ČIMBENICI FORMIRANJA KRUŽNIH PUTOVANJA	4
2.1. POVIJEST KRUŽNIH PUTOVANJA.....	4
2.1.1. <i>Kružna putovanja od 1900. godine do 1950. godine</i>	4
2.1.2. <i>Kružna putovanja od 1950. godine do 2000. godine</i>	5
2.1.3. <i>Kružna putovanja od 2000. godine do danas</i>	6
2.2. OSNOVNI ELEMENTI FORMIRANJA KRUŽNIH PUTOVANJA.....	6
2.2.1. <i>Brodovi za kružna putovanja</i>	6
2.2.2. <i>Vodeće kompanije brodova za kružna putovanja</i>	8
2.2.3. <i>Luke za kružna putovanja</i>	11
2.2.4. <i>Destinacije za kružna putovanja</i>	13
2.3. VRSTE I SPECIFIČNOSTI KRUŽNIH PUTOVANJA.....	15
2.4. OSNOVNI ČIMBENICI FORMIRANJA KRUŽNIH PUTOVANJA.....	17
2.4.1. <i>Sociološko – turistički čimbenici</i>	17
2.4.2. <i>Društveno – gospodarski čimbenici</i>	18
2.4.3. <i>Čimbenici ekološke održivosti</i>	19
3. ANALIZA RELEVANTNIH INDIKATORA TOKOVA PUTNIKA NA KRUŽNIM PUTOVANJIMA U SVIJETU	21
3.1. INTENZITET, DINAMIKA I STRUKTURA TOKOVA PUTNIKA NA KRUŽNIM PUTOVANJIMA.....	21
3.2. ANALIZA VODEĆIH SVJETSKIH REGIJA I LUKA ZA KRUŽNA PUTOVANJA	27
3.2.1. <i>Karibi</i>	27
3.2.2. <i>Sjeverna Europa</i>	29

3.2.3. <i>Aljaska</i>	30
3.3. ANALIZA VODEĆIH SVJETSKIH KOMPANIJA ZA KRUŽNA PUTOVANJA	31
3.3.1. <i>Carnival Cruise Lines</i>	32
3.3.2. <i>MSC Cruises</i>	33
3.3.3. <i>Disney Cruise Line</i>	34
4. ANALIZA TOKOVA PUTNIKA NA KRUŽNIM PUTOVANJIMA MEDITERANOM	35
4.1. ANALIZA INTENZITETA I DINAMIKE KRUŽNIH PUTOVANJA U MEDITERANU.....	35
4.2. GLAVNE REGIJE KRUŽNIH PUTOVANJA MEDITERANOM.....	38
4.2.1. <i>Zapadni Mediteran kao destinacija za kružna putovanja</i>	38
4.2.1.1. Španjolska kao regija za kružna putovanja.....	40
4.2.1.2. Italija kao destinacija za kružna putovanja.....	42
4.2.1.3. Francuska kao destinacija za kružna putovanja.....	43
4.2.2. <i>Istočni Mediteran kao destinacija za kružna putovanja</i>	45
4.2.2.1. Grčka kao destinacija za kružna putovanja	47
4.2.2.2. Turska kao destinacija za kružna putovanja	48
4.2.2.3. Hrvatska kao destinacija za kružna putovanja.....	50
4.2.3. <i>Južni Mediteran kao destinacija za kružna putovanja</i>	52
4.2.3.1. Maroko kao destinacija za kružna putovanja	53
4.2.3.2. Tunis kao destinacija za kružna putovanja	55
4.3. PRIMJER KRUŽNIH PUTOVANJA U MEDITERANU – KOMPANIJA “ <i>Royal Caribbean International</i> “.....	56
4.3.1. <i>Kompanija Royal Caribbean International</i>	56
4.3.2. <i>Rute kompanije “Royal Caribbean International“ Mediteranom</i>	58
5. PERSPEKTIVA RAZVOJA KRUŽNIH PUTOVANJA U MEDITERANU	62
5.1. DEFINICIJA I OSNOVNI ČIMBENICI ODRŽIVOG RAZVOJA.....	62
5.2. ODRŽIVI RAZVOJ U POMORSTVU.....	64
5.3. ODRŽIVI RAZVOJ KRUŽNIH PUTOVANJA U MEDITERANU.....	66
5.4. ODRŽIVA KRUŽNA PUTOVANJA NA PRIMJERU KOMPANIJE “ROYAL CARIBBEAN INTERNATIONAL“.....	69
6. ZAKLJUČAK	72
LITERATURA	74

1. UVOD

1.1. PROBLEM, PREDMET I OBJEKTI ISTRAŽIVANJA

Problem istraživanja ovog rada predstavlja suočavanje industrije kružnih putovanja s mnogobrojnim izazovima koji uključuju održivost, utjecaj na okoliš, pritisak na lokalne zajednice, ponude kompanije kao i preferencije putnika. Problem istraživanja proizlazi iz potrebe za održavanjem ravnoteže između gospodarskih koristi koje donosi rast industrije i negativnih učinaka koje ista vrši na okoliš i društvo. Kružna putovanja uzrokuju povećanje stope emisija stakleničkih plinova, zagađenja mora te resursa destinacija koje pripadaju itinerarima putovanja. Pritisak na kompanije za kružna putovanja za usvajanje održive prakse sve je veći, no preostaje pitanje balansiranja ekonomskog rasta i očuvanja okoliša.

Predmet istraživanja u ovom radu jest analiza ključnih čimbenika koji oblikuju kružna putovanja Mediteranom s naglaskom na održivost kao ključnim aspektom budućeg razvitka. Održivi razvoj kružnih putovanja određen je tokovima putnika, aktivnošću luka za kružna putovanja, kapacitetom brodova, te ponudama kompanija za kružna putovanja koje putnicima omogućuju upoznavanje i istraživanje regija Mediterana.

Problem i predmet istraživanja uzajamno su povezani s dva osnovna **objekta istraživanja**, a to su industrija kružnih putovanja u Mediteranu i održivi razvoj iste.

1.2. RADNA HIPOTEZA

Shodno definiranom predmetu i problemu istraživanja postavljena je **radna hipoteza istraživanja**, koja glasi:

Implementacijom održivih praksa u kružna putovanja Mediteranom može se značajno smanjiti negativan utjecaj turizma i industrije kružnih putovanja na ekološki sustav, istovremeno doprinoseći ekonomskom razvoju lokalnih zajednica i povećanju stope zaposlenosti.

1.3. SVRHA I CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Svrha i ciljevi istraživanja ovog rada su detaljno istraživanje i analiziranje kružnih putovanja kao dinamičnog rastućeg sektora unutar turističke industrije s naglaskom na njihov

razvoj, ključne elemente formiranja, te čimbenike koji utječu na održivi razvoj i održivost industrije kružnih putovanja. Istraživanje ima za cilj pružiti sveobuhvatan uvid u povijest, razvoj vrste i specifičnosti kružnih putovanja, vodeće destinacije u Mediteranu i kompanije, kao i procese koji definiraju održivost ove vrste turizma.

Shodno postavljenoj radnoj hipotezi i definiranim ciljevima i svrhom istraživanja, u radu se daju odgovori na pitanja:

- Koji su ključni elementi i karakteristike koji definiraju kružna putovanja kao oblik turizma, te kako oni utječu na iskustva putnika,
- Koji su glavni ekonomski, društveni i ekološki utjecaji industrije kružnih putovanja na destinacije u Mediteranu,
- Koje su vodeće kompanije i destinacije za kružna putovanja u Mediteranu?
- Koje prakse održivosti primjenjuju vodeće kompanije u industriji kružnih putovanja u Mediteranu?

1.4. ZNANSTVENE METODE

Pri izradi ovog diplomskog rada, korištene su znanstvene metode: metoda analize i sinteze, induktivna i deduktivna metoda, metoda deskripcije, metoda klasifikacije, metoda generalizacije i specijalizacije, metoda kompilacije, statistička metoda.

1.5. STRUKTURA RADA

Prvi dio rada, **Uvod**, objašnjava problem, predmet i objekt istraživanja, radnu hipotezu, svrhu i ciljeve istraživanja kao i znanstvene metode korištene pri pisanju rada i strukturu rada.

Drugi dio rada, **Osnovni elementni, vrste i čimbenici formiranja kružnih putovanja**, teorijski je dio rada koji predstavlja uvertiru u temu rada objašnjavajuću povijest nastanka kružnih putovanja, osnovne elemente kružnih putovanja kao što su brodovi, vodeće kompanije, luke i destinacije za kružna putovanja. U ovo dijelu također se objašnjavaju vrste i specifičnosti kružnih putovanja i osnovni čimbenici formiranja kružnih putovanja.

Treći dio rada nosi naziv, **Analiza relevantnih indikatora tokova putnika na kružnim putovanjima u svijetu**. Analizirajući pritom intenzitet, dinamiku i strukturu tokova putnika na kružnim putovanjima, vodeće luke i regije za kružna putovanja kao i vodeće svjetske kompanije za kružna putovanja.

Mediterran kao vodeća regija za kružna putovanja, četvrti je dio rada koji se osvrće na analizu intenziteta i dinamike kružnih putovanja u Mediteranu, glavne regije kružnih putovanja u Mediteranu a to su zapadni Mediteran, Istočni Mediteran i Južni Mediteran. U ovom dijelu rada prikazan je također primjer kružnih putovanja u Mediteranu na primjeru Royal Caribbean kompanije.

Perspektiva razvoja kružnih putovanja u Mediteranu, naslov je petog dijela koji se pruža definiciju i podjelu osnovnih čimbenika održivog razvoja, objašnjava značaj održivog razvoja u pomorstvu, te pruža primjer dobre prakse održivog razvoja u industrije kružnih putovanja na primjeru kompanije za kružna putovanja Royal Caribbean.

U posljednjem dijelu rada, **Zaključku**, dani su zaključno najbitniji podaci u svezi s problemom istraživanja te je dokazana postavljena radna hipoteza istraživanja.

2. OSNOVNI ELEMENTI, VRSTE I ČIMBENICI FORMIRANJA KRUŽNIH PUTOVANJA

U ovom djelu istraživanja analizira se povijest nastanka i razvoja kružnih putovanja, te osnovni elementi njihova formiranja, uključujući karakteristike brodova, kompanija, luka i destinacija. Također se analiziraju vrste i specifičnosti kružnih putovanja, kao i ključni čimbenici njihova formiranja.

2.1. POVIJEST KRUŽNIH PUTOVANJA

Kružna putovanja relativno su nov pojam u povijesti turističkih putovanja. Ljudi su oduvijek težili putovanjima, istraživanju nepoznatog ali i samom odmoru dalje od svoje svakodnevice.

Drugom polovicom 19. stoljeća brodovi evaluiraju svoju novu ulogu. Više se ne percipiraju samo kao prijevozno sredstvo čija je svrha prijevoz robe i dobara između dviju točaka, već dobivaju ulogu potencijalnog prostora za odmor, zabavu i upijanje ljepota svjetskih destinacija.

Osnovne etape razvoja kružnih putovanja najbolje je promatrati u većem vremenskom periodu, kako bi slika evaluacije industrije kružnih putovanja bila jasnija, nadalje prikazan je povijesni razvoj kružnih putovanja od 1900. godine do danas.

2.1.1. Kružna putovanja od 1900. godine do 1950. godine

Njemačka tvrtka *Hamburg America Line* 1900. godine dizajnira prvi brod za kružna putovanja po nazivom *Princessin Victoria Luise* pod vodstvom dizajnera Alberta Ballina. Porinučje broda *Princessin Victoria Luise* odvalo se 29. listopada 1900. godine, a prvo putovanje bilo je 58 – dnevno putovanje Mediteranom na koje je krenuo 5. siječnja 1901. godine s polazišnom lukom Hamburg. *Princessin Victoria Luise* bila je predvodnica ideje o putovanju brodom ne samo zbog transporta nego zbog zabave i odmora.¹

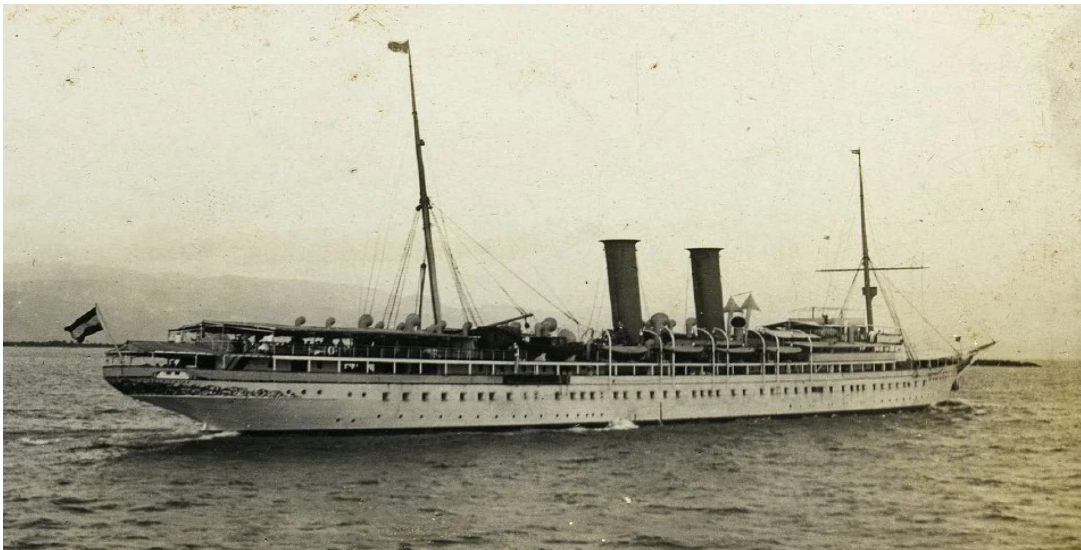
---

¹ *Princessin Victoria Luise* <https://balancia.co.id/sailing-into-history-the-prinzessin-victoria-luise> (09.05.2024.)

Kompanije *P&O*, *Cunrad* i *White Star Line* povećanjem ponude kružnih putovanja, obilazeći više odredišta i nudeći više aktivnosti i usluga predstavljaju konkurenciju *Hamburg American Linea* koji bio jedan od pionira industrije kružnih putovanja.

Unatoč usponu industrije kružnih putovanja, Prvi i Drugi svjetski rat donose značajne gubitke za industriju kružnih putovanja, te mnogi brodovi za kružna putovanja trpe potpuno ili djelomično uništenje.

Na slici 1 prikazan je izgled prvog broda za kružna putovanja *Prinzessin Victoria Luise*

Slika 1. Prvi brod za kružna putovanja *Prinzessin Victoria Luise*

Izvor: <https://www.norwayheritage.com/prinzessin-victoria-louise-hapag> (09.05.2024.)

2.1.2. Kružna putovanja od 1950. godine do 2000. godine

Po završetku Drugog svjetskog rata kružnim putovanjima se vraćaju svoj sjaj, a 1950-e godine nazivaju se zlatnim dobom istih. Kružna putovanja u tom periodu predstavljala su elitna društvena događanja ispunjena igrama, smijehom, zabavom, pićem i plesom a kao takva bila su pokazatelj socijalnog statusa u društvu.

U periodu od 1950. godine i 2000. godine pojavljuje se veliki broj novih kompanija za kružna putovanja kao što su *Princess Cruises* (1965.), *Norwegian Cruise Line*

(1966.), *Royal Caribbean* (1968.), *MSC* (1970.), *Carnival* (1972.), *Celebrity Cruises* (1989.) i *Silversea* (1994.).²

Povećanjem broja kompanija, brodova i ponude kružna putovanja prestaju biti odmor, tj. aktivnost samo za bogate upravo suprotno krajem ovog razdoblja kružna putovanja postaju cjenovno pristupačna širem spektru putnika.

2.1.3. Kružna putovanja od 2000. godine do danas

Razvojem tehnologije, proširenjem globalne povezanosti, te porastom interesa za putovanja dolazi do značajne ekspanzije i evolucije kružnih putovanja. Osim razvoja brodova, opreme i sadržaja koji se u sklopu putovanja nude, destinacije za kružna putovanja također su se proširile pa su tako sve češće vidljive ponude kružnih putovanja Arktikom i Antarktikom.

Napretkom tehnologije olakšana je i sama proizvodnja brodova pa tako u ovom periodu nastaju neki od najvećih brodova za kružna putovanja obogaćeni sadržajima koji djeluju nestvarno poput simulatora za surfanje, planetarija i trkaćih staza.

Održivost i ekološka osviještenost postaju jedan od glavnih fokusa kompanija za kružna putovanja, postaju svjesnije negativnog učinka koji vrše na okoliš, te raznim inicijativama, projektima i mjerama koje provode pokušavaju smanjiti isti.

2.2. OSNOVNI ELEMENTI FORMIRANJA KRUŽNIH PUTOVANJA

Učinkovitost kružnih putovanja zahtjeva temeljito planiranje svih njihovih elemenata, pri čemu su ključni čimbenici brodovi i kompanije za kružna putovanja, luke za pristajanje kao i određene destinacije.

2.2.1. Brodovi za kružna putovanja

Brodovi za kružna putovanja spadaju u skupinu putničkih brodova, te kao takvi moraju zadovoljiti stroge i opširne tehničke zahtjeve svezi sigurnosti, što podrazumijeva veću razinu sigurnosti u odnosu na ostale vrste brodova.³

---

² <https://www.cruisedialysis.co.uk/> (09.05.2024.)

³ Frančić, V., Njegovan, M., Maglić, L. (2009.): Analiza sigurnosti putničkih brodova u nacionalnoj plovidbi, str.

Brodovi za kružna putovanja mogu se podijeliti prema veličini (duljini broda i kapacitetu putnika) i po području plovidbe.

“Prema duljini broda razlikuju se sljedeće vrste brodova za kružna putovanja:

- Manji od 100 metara,
- veći od 100 metara, a manji od 150 metara,
- veći od 150 metara, a manji od 250 metara,
- veći od 250 metara.

Prema kapacitetu putnika brodovi za kružna putovanja mogu biti:

- Butik brodovi – manje od 200 putnika,
- mali brodovi – više od 200 putnika, ali manje od 500,
- srednji brodovi – više od 500 putnika, ali manje od 1200 putnika,
- veliki brodovi – više od 1200 putnika, ali manje od 2400 putnika,
- mega brodovi – više od 2400 putnika.

Prema području plovidbe brodovi za kružna putovanja mogu biti:

- Brodovi za preookeanska kružna putovanja,
- brodovi za obalna kružna putovanja,
- brodovi za riječna kružna putovanja.“⁴

Karakteristike vezane uz brodove za kružna putovanja su atrij visok nekoliko paluba, bazeni, simulatori surfanja, najmanje dva velika restorana, spa i fitness centri, disco klubovi, igraonice za djecu, barovi, a mnogi novi veliki brodovi imaju velike otvorene šetnice.

---

⁴ Vukelić, N. (2022.): Tehničko-tehnološka obilježja brodova za kružna putovanja, završni rad. Preuzeto s: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:187:719534> (10.05.2024.)

2.2.2. Vodeće kompanije brodova za kružna putovanja

Razvojem turizma kružnih putovanja javlja se sve više kompanija koje međusobno konkuriraju na tržištu, a neke od najpoznatijih su *Carnival Cruise Line*, *MSC Cruises*, *Princess Cruises*, *Royal Caribbean*, *Norwegian Cruise Line*, *Cunard* i mnoge druge.

Prema podacima za 2021. godinu kompanija *Carnival Corporation & Plc* bila vodeća prema broju putnika prevezavši 5.824.600 putnika, a za njom su slijedili *Royal Caribbean International* s 3.278.500 i *MSC Cruises* s 1.414.700 prevezenih putnika, dok se kompanija *Virgin Cruises Intermediate Ltd* našla pri dnu tablice po broju prevezenih putnika sa svega 111.100 prevezenih putnika. U 2021. godini 10 najvećih kompanija za kružna putovanja u svijetu je prevezlo 12.544.100 putnika.⁵

U 2023. godini na vrhu tablice uspješnosti kompanija za kružna putovanja našla se kompanija *Norwegian Cruise Line* koja uspješno upravlja s 19 brodova za kružna putovanja, te uspješno posluje preko 57 godina.

Uspješnost ove kompanije rezultat je kontinuiranog razvoja i podizanja standarda suvremenih kružnih putovanja uvodeći inovacije i poboljšavajući usluge.⁶

Neki od brodova za kružna putovanja kompanije su *Norwegian Cruise Line* su: *Norwegian Spirt*, *Norwegian Jewel*, *Norwegian Escape*, *Norwegian Encore*, *Norwegian Viva*, *Norwegian Sky*, *Norwegian Star*, *Norwegian Sun*, *Norwegian Viva*, *Pride of America*, *Norwegian Pearl*.⁷

Na drugom mjestu tablice uspješnosti iz 2023. godine smjestila se kompanija *Royal Caribbean International* koja broji 28 brodova za kružna putovanja, a brodovi se dijele u sedam klasa, te svojim inovacijama obogaćuje svijet kružnih putovanja već duže od 50 godina.⁸

Klase brodova kompanije *Royal Caribbean International*: *Vision*, *Voyager*, *Radiance*, *Freedom*, *Oasis*, *Quantum* i *Quantum Ultra*. A neki od brodova kompanije *Royal Caribbean*

---

⁵ <https://www.globaldata.com/> (11.05.2024.)

⁶ *Norwegian Cruise Line* <https://www.ncl.com/> (11.05.2024.)

⁷ Ibidem

⁸ *Royal Caribbean International* <https://www.royalcaribbean.com/> (11.05.2024.)

*International su Odyssey of the Seas, Ovation of the Seas, Harmony of the Seas, Wonder of the Seas, Brilliance of the Seas i drugi.*⁹

I kao zadnja kompanija u “Top 3“ kompanije za kružna putovanja na tablici uspješnosti iz 2023. godine smjestila se kompanija *Carnival Cruise Line* koja upravlja flotom od 27 brodova koji se dijele u devet klasa.

Klase brodova za kružna putovanja kompanije *Carnival Cruise Line: Fantasy, Spirit, Conquest, Splendor, Dream, Sunshine, Vista, Excel i Venice*, a neki od brodova kompanije *Carnival Cruise Line* su *Carnival Paradise, Carnival Glory, Carnival Splendor, Carnival Vista, Carnival Bree* i drugi.¹⁰

Tržište kružnih putovanja kontinuirano raste i dinamički se razvija, što kompanijama pruža mogućnost ostvarivanja konkurentnosti, te testira njihovu prilagodljivost.

Putnici su neosporni ključni faktor industrije kružnih putovanja s obzirom na to da njihova mišljenja, povratne informacija i osobna iskustva značajno utječu na promociju i reputaciju kompanija.

Zadovoljstvo putnika ključan je faktor za zadržavanje korisnika kao i privlačenje novih potencijalnih korisnika.

Sukladno tome, u tablici 1. prikazan je poredak vodećih kompanija za kružna putovanja prema zadovoljstvu putnika za 2023. godinu.

---

⁹ Ibidem

¹⁰ *Carnival Cruise Line* <https://www.carnival.com/> (11.05.2024.)

Tablica 1 Vodeće svjetske kompanije za kružna putovanja u 2023. godini prema mišljenju putnika

Vodeće svjetske kompanije za kružna putovanja u 2023. godini prema mišljenu putnika		
kategorija brodova za kružna putovanja	poredak	kompanija
MEGA BRODOVI	1.	Norwegian Cruise Line
	2.	Royal Caribbean International
	3.	Carnival Cruise Line
	4.	MSC Cruises
VELIKI BRODOVI	1.	Virgin Voyages
	2.	Disney Cruise Line
	3.	Cunard
	4.	Princess Cruises
SREDNJI BRODOVI	1.	Viking
	2.	Disney Cruise Line
	3.	Seabourn
	4.	Regent Seven Seas Cruises
MALI BRODOVI	1.	Emerland Cruise
	2.	Paul Gauguin Cruise
	3.	American Cruise Lines
	4.	Sea Cloud Cruise
RIJEČNI BRODOVI	1.	Viking
	2.	American Cruise Lines
	3.	Les Bateaux Belmond
	4.	Grand Circle Cruise Line

Izvor: Izradila studentica prema <https://pomorstvo.info/> (11.05.2024.)

Iz tablice 1 vidljivo je kako preferencije putnika variraju ovisno na kategoriju broda za putovanje, odnosno kompanija koja je preuzela vodeću ulogu pod kategorijom „mega brodovi“ nije istu preuzela pod kategorijom „veliki brodovi“.

Stoga, iako sve kompanije za kružna putovanja teže istom, ono što ih razlikuje jesu faktori poput destinacije, cijene putovanja, ponude sadržaja, kvalitete usluge, veličine broda ili ciljane dobne skupine koji korisnicima usluge, tj. putnicima olakšavaju proces samog odabira.

2.2.3. Luke za kružna putovanja

Definicija luke glasi :*“Luka je, u najširem smislu rečeno, prirodno ili umjetno zaštićen morski, riječni, kanalski ili jezerski bazen, gdje brodovi nalaze zaklon od valova, struja, morskih mijena i leda; zaštitu od djelovanja neprijateljskih napada; gdje mogu krcati gorivo, vodu i hranu; izvršiti čišćenje svih dijelova; gdje mogu sigurno i brzo iskrcati, ukrcati i prekrcati teret i putnike i gdje s mogu odmoriti posade“*.¹¹

Kada se govori o lukama za kružna putovanja one predstavljaju vrstu turističkog objekta koji u građevinskom, funkcionalnom, prostornom i poslovnom vidiku čini cjelinu ili koji u sklopu šire prostorne cjeline posjeduje zasebni dio i potrebne uvijete za potrebe kružnih putovanja, turizma i turista.¹²

Luke za kružna putovanja nude pouzdanost rasporeda, te kontinuiran prekrcaj putnika i mogućnost jednodnevnih izleta kao i organizaciju prijevoza za daljnja putovanja. Ključni parametri u lukama za kružna putovanja obuhvaćaju modernizaciju infrastrukture kako bi pružanje lučkih usluga bilo što efikasnije, dobru povezanost kao i nesmetan protok koji onemogućuje zagušenje i defekte rada.¹³

Postoje tri osnovne vrste luka za kružna putovanja, a to su:

- 1) **Matična** ili **hub luka** označava vrstu luke koja putnicima predstavlja polazišnu i povratnu točku putovanja. Predstavljaju prvu i zadnju luku osmišljenog plana putovanja, a statistika pokazuje kao 80 % svih kružnih putovanja završi u polazišnoj luci.
- 2) **Luke ticanja** predstavljaju međustanice do druge destinacije. U luci ticanja brodovi se zadržavaju svega nekoliko sati, te svojim putnicima omogućuju razgledavanje grada, tj. destinacije u koju je brod pristao.
- 3) **Hibridne luke** podrazumijevaju vrstu luke koja ima mogućnost biti i polazišno/povratna luka ali ujedno i luka ticanja.

---

¹¹ Luković T., Gržetić Z.; Nautičko turističko tržište u teoriji i praksi Hrvatske i Europskog dijela Mediterana, Split 2007., 64. str.

¹² Gračan D., Alikier Radnić R., Ukran M.; Strateška usmjerenja nautičkog turizma u Europskoj uniji, Opatija 2011.,236. str

¹³ Bedić, L. (2024.) : Uloga luka u organizaciji putovanja brodovima za kružna putovanja (Završni rad). Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:119:393470> (11.05.2024.)

Elementi luke za kružna putovanja dijele se na tehničko – pravne elemente luke za kružna putovanja i turističke elemente luka za kružna putovanja. Tablica 2 prikazuje tehničko – pravne elemente luke za kružna putovanja, dok tablica 2. prikazuje turističke elemente luke za kružna putovanja.

Tablica 2. Tehničko-pravni elementi luke za kružna putovanja

TEHNIČKO-PRAVNI ELEMENTI LUKE ZA KRUŽNA PUTOVANJA			
Upravljanje lukom	Razvoj luke	Vrsta luke	Dimenzije luka
Javno	Terminal	Matična luka	Glavna luka (> 1 000 000 putnika godišnje)
Privatno	Pristanište	Luka ticanja	Vrlo velika luka (od 500 000 do 1 000 000 putnika godišnje)
Koncesija	Višenamjenski objekti	Hibridna luka	Velika luka (od 250 000 do 500 000 putnika godišnje)
	Privatni otoci		Srednja luka (od 100 000 do 250 000 putnika godišnje)
			Mala luka (<100 000 putnika godišnje)

Izvor : <https://porteeconomicsmanagement.org/> (15.05.2024.)

Tablica 3. Turistički elementi luke za kružna putovanja

TURISTIČKI ELEMENTI LUKE ZA KRUŽNA PUTOVANJA		
Atraktivnost	Pristupačnost	Lokalna i regionalna integracija
Najtraženija luka	Zrakoplovna povezanost	Odredišna luka
Luka otkrića	Cestovna povezanost	Ulazna luka
	Željeznička povezanost	Balansirana luka

Izvor : <https://porteeconomicsmanagement.org/> (15.05.2024.)

Zaključno podacima iz tablice 2 i tablice 3 vidljivo je kako upravljanje lukom, razvoj i vrsta, te dimenzije luke spadaju pod tehničko – pravne elemente, dok atraktivnost, pristupačnost te lokalna i regionalna integracija spadaju pod turističke elemente luke za kružna putovanja.

Iz tablice 2 je vidljivo kakao upravljanje lukom može biti privatno, javno ili koncesijom, kako su vrste luka matična, luka ticanja i hibridna luka, a dimenzije luke se dijele ovisno o tome je li luka glavna luka, vrlo velika luka, velika luka, srednja luka ili mala luka. Dok je tablicom 3 prikazana podjela atraktivnosti luke na najtraženiju luku ili luku otkrića, važnost dobre povezanosti sa zračnom lukom, autobusnim i željezničkim kolodvorom, te lokalna i regionalna integracija

2.2.4. Destinacije za kružna putovanja

Većina putnika odabir kompanije za kružna putovanja temelji na ponudi destinacija radi želje za posjetom određenim turističkim atrakcijama, prirodnim fenomenima ili upoznavanja sa stranom kulturom, povijesti i gastronomijom. Turistička destinacija, tj. odabir destinacije predstavlja jedan od najvažnijih elemenata u turističkom sustavu. Ona predstavlja glavni motiv želje putnika za posjetom i razgledavanjem iste.¹⁴

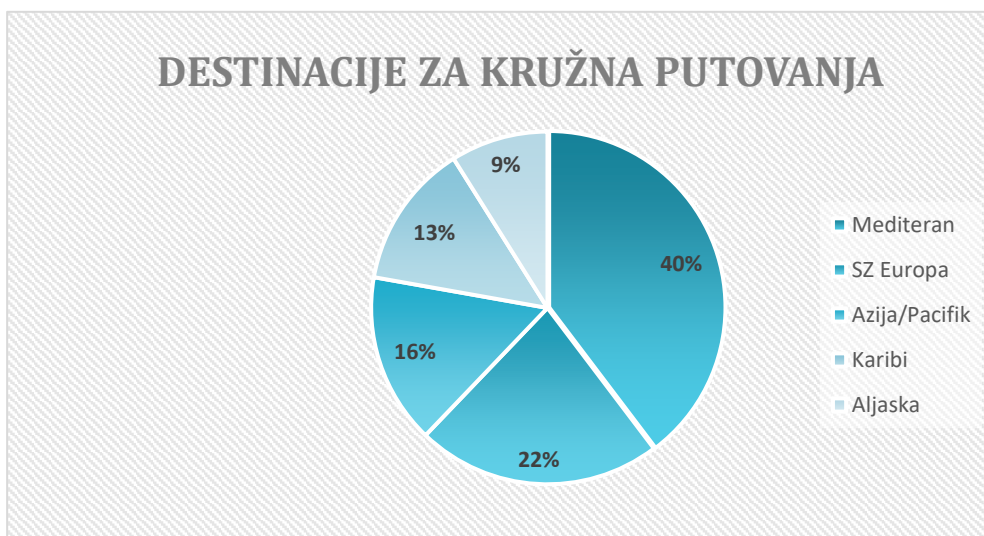
Odluka o odabiru geografskog položaja plovidbe i destinacije za kružna putovanja uključujući plan itinerara leži na brodaru. Kriteriji za donošenje takvih odluka su složeni i brojni, te ovisni o mnogim faktorima kao što su procjena brodara o potencijalnoj profitabilnosti samog putovanja, tržišnim zahtjevima, a ključni faktor za uspješnost predstavlja turistička atraktivnost destinacije za kružna putovanja uz pretpostavku geografske podobnosti položaja.¹⁵

Destinacije za kružna putovanja mogu se podijeliti na nekoliko glavnih, putnicima najpoželjnijih geografskih područja, na grafikonu 1. prikazani su postotci tržišnog udjela najpopularnijih svjetskih odredišta za kružna putovanja s podacima za 2022. godinu.

---

¹⁴ Leiper, N. (1990.): Tourist Attraction System (article), <https://www.sciencedirect.com/> (15.05.2024.)

¹⁵ Rajš, M. (2019.) : Razvoj kruzning turizma u Republici Hrvatskoj (Završni rad). Preuzeto s : <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:155:024933> (14.05.2024.)

Grafikon 1. Tržišni udio najpopularnijih svjetskih odredišta za kružna putovanja u 2022. godini

Izvor: Izradila studentica prema <https://www.theroamingboomers.com/> (14.05.2024.)

Sukladno podacima prikazanim na grafikonu 1 može se zaključiti kako je najpopularnije odredište za kružna putovanja jest Mediteran s 40%, zatim slijedi Sjeverna Europa s 22 %, a onda redom Azija / Pacifik s 16 %, Karibi sa 13 % i na posljednjem mjestu Aljaska sa 9 % glasova.

Svaka od ovih regija putnike privlači svojim prirodnim ljepotama, bogatom poviješću, kulturom i umjetnošću.

Mediteran – regija koja putnike privlači radi bogate povijesti, kulturnih znamenitosti, upečatljive gastronomske ponude, te prirodnih ljepota s fokusom na plaže tj. ljetni turizam. Kružnim putovanjem u Mediteranu putnici imaju mogućnost posjetiti neke od najvažnijih povijesnih lokacija u Grčkoj, Italiji, Španjolskoj, Francuskoj, Turskoj...

Karibi - destinacija koja putnicima omogućava uživanje u toploj klimi na prekrasnim pješčanim plažama ili pak istraživanjima prašuma. Karibi su poznata destinacija za kružna putovanja radi velikog broja otoka koji putnicima pružaju nezaboravan provod, odmor i

uživanje u prirodnim ljepotama i domaćoj kuhinji. Neki od najpopularnijih otoka za posjet su Aruba, Barbados, Dominikanska Republika, Puerto Rico, Bahami, Jamajka i mnogi drugi.¹⁶

Aljaska – regija koja pruža putnicima jedinstvenu avanturu usred ledenjaka, divljih životinja i nacionalnih parkova. Samo neke od pogodnosti koje donosi kružno putovanje po Aljasci su posjeta nacionalnom parku Katmai, iskustvo “*Ultimate Wildlife Adventure*“ koje putnicima pruža pogled u divlji svijet Aljaske, kao i krstarenje Kanadskim stjenjakom.¹⁷ Neke od najpoznatijih destinacija su Ketchikan, Sitka, Vancouver D. C., Skagway, Whittier i dr.

Sjeverna Europa i Baltik – regija koja putnike privlači srednjovjekovnom arhitekturom, modernom osjetljivošću i ledenim ljepotama. Nepregledne šume, tirkizna jezera i fjordovi samo su neke od ljepota zemalja oko Baltičkog mora. Zemlje koje spadaju pod destinacije kružnih putovanja u sjevernoj Europi i Baltiku su Danska, Norveška, Finska, Švedska, Njemačka, Poljska, Island i druge.¹⁸

Azija – zemlje poput Kine, Japana, Vijetnama, Singapura i Tajlanda samo su neke od ljepota i raznolikosti koja nude kružna putovanja Azijom. Jedinstvena gastronomska ponuda, moderni gradovi, povijesna arhitektura, hramovi, plaže i prašume obogaćuju iskustva putnika i bude želju za posjetom nepoznatog i nadasve drugačijeg.¹⁹

Južni Pacifik – ova regija je poznata po rajskim plažama, kristalno čistom moru, te bogatoj kulturi polinezijskih naroda. Kružna putovanja ovom regijom putnike vode na egzotične destinacije poput Tahitija, Fijija, Samoe ili Nove Kaledonija što putnicima omogućuje iskustvo istraživanja vulkanskih otoka, ronjenja i jednostavno opuštanja i uživanja u tropskoj klimi.

2.3. VRSTE I SPECIFIČNOSTI KRUŽNIH PUTOVANJA

Kako su kružna putovanja postala sve popularnija, tako su se, u skladu sa željama i zahtjevima korisnika, razvile i različite vrste kružnih putovanja. Neke od vrsta kružnih putovanja su:

- 1) Riječna kružna putovanja,

---

¹⁶ Royal Caribbean International, <https://www.royalcaribbean.com> (14.05.2024.)

¹⁷ Princess Cruises, <https://www.princess.com/> (14.05.2024.)

¹⁸ Norwegian Cruise Line, <https://www.ncl.com/> (14.05.2024.)

¹⁹ Royal Caribbean International, <https://www.royalcaribbean.com/asia-cruises> (14.05.2024.)

- 2) kružna putovanja fjordovima,
- 3) tematska kružna putovanja,
- 4) obiteljska kružna putovanja,
- 5) mega kružna putovanja.

Riječna kružna putovanja – specifična vrsta kružnih putovanja koja omogućuje putnicima uživanje u krajoliku i istraživanju zemalja i gradova koji su se smjestili uz riječne tokove. Brodovi za riječna kružna putovanja manji su zbog plovidbe uskim i plitkim plovidbenim putevima, a putnicima omogućuju pristup slikovitom pejzažu, povijesnim znamenitostima, a poznata su opuštenoj i intimnijoj atmosferi. Neke od najpoznatijih rijeka za kružna putovanja su: Rajna, Nil, Dunav, Seine, i dr.

Kružna putovanja fjordovima – specijalizirana vrsta kružnih putovanja koja putnicima omogućava uživanje u prirodnim ljepotama fjordova najčešće zemalja poput Norveške, Islanda i Novog Zelanda. Kružna putovanja fjordovima putnicima omogućuju uživanje u slikovitim prizorima netaknute prirode prolaskom kroz uske morske zaljeve okružene strmim planinskim liticama, putnici također imaju organizirane izlete koji pružaju priliku posjetite priobalnim mjestima, planinarenja, ribolova i uživanja u gastronomiji posjećene destinacije.

Tematska kružna putovanja – putovanja koja putnicima omogućuju uživanje i prepuštanje svojim hobijima i interesima dok u isto vrijeme putuju i upoznaju strane zemlje, gradove i kulture. Ova kružna putovanja odličan su način za odmor prilagođen osobnim interesima, na primjer glazbena kružna putovanjima zaljubljenicima u glazbu omogućuju potpuno uživanje u istoj dok svakodnevno imaju priliku slušati različite izvođače i grupe različitih muzičkih žanrova..

Obiteljska kružna putovanja - kružna putovanja posvećena obiteljima, nude ponude i aktivnosti za sve članove obitelji bili oni djeca, tinejdžeri ili odrasli. Bogata ponuda samih brodova za kružna putovanja sastoji se od igraonica za djecu, bazena, dječjih klubova, zona za tinejdžere, kina, restorana i barova za starije članove obitelji. Programi su prilagođeni djeci, tinejdžerima i odraslima osiguravajući da se svačiji interesi ispune.

Mega kružna putovanja – kružna putovanja poznata po veličini broda, kapacitetu putnika i ponudi. Mega brodovi za kružna putovanja mogu poprimiti nekoliko tisuća putnika (više od 2 400 putnika), opremljeni su raznim luksuznim ponudama poput više bazena, kina,

igraonica, trgovina, restorana i barova, kazališta, zabavnih parkova, spa centara i sl. Putnicima mega kružnih putovanja nudi se veliki spektar aktivnosti od predstava, koncerata, tečajeva kuhanja, treninga i drugih zabavnih aktivnosti. Ova vrsta putovanja savršen je oblik odmora za one koji se žele opustiti, zabaviti i uživati i to sve na jednom mjestu.

2.4. OSNOVNI ČIMBENICI FORMIRANJA KRUŽNIH PUTOVANJA

Postizanje uspješnog turizma kružnih putovanja zahtjeva pažljivo razmatranje različitih aspekata koji utječu na njegovu održivost i privlačnost. Osnovni čimbenici kojima se postiže uspješan turizam kružnih putovanja su sociološko-turistički čimbenici, društveno-gospodarski čimbenici, te čimbenici ekološke održivosti

Važno je istražiti niz čimbenika kojima se postiže dinamika i stječe utjecaj unutar industrije kružnih putovanja radi poboljšana kvalitete usluge, te inovativnosti ponude.

2.4.1. Sociološko – turistički čimbenici

Za razliku od tradicionalne vrste turizma, turizam kružnih putovanja zbog posebnosti svojih karakteristika i potreba putnika predstavlja direktan utjecaj na društvo. Neki od socioloških aspekata na koje turizam kružnim putovanjima utječe su sustav vrijednosti, individualno ponašanje putnika, obiteljski odnosi, moralne vrijednosti pojedinaca, stupanj sigurnosti i sl.²⁰

Neki od socioloških čimbenika koji utječu na razvoj turizma kružnih putovanja su aspiracije putnika i njihov društveni status, kulturne preferencije kao i zdravlje i sigurnost putnika. A osnovni turistički čimbenici koji imaju utjecaj na turizam kružnih putovanja su turistički trendovi, preferencije putnika, senzualnost lokacije putovanja i vremenski uvjeti, te tehnološke inovacije.

Kombinacija turističkih i socioloških čimbenika predstavlja osnovni faktor oblikovanja iskustva putnika na brodovima za kružna putovanja, također olakšava osmišljanje strategija kojima se koriste kompanije za kružna putovanja kako bi privukli i zadržali putnike.

---

²⁰ Marčić, O. (2013.): Svjetska cruise industrija i njezin utjecaj na crusie odredišta (Diplomski rad). Preuzeto s https://www.pfri.uniri.hr/web/hr/knjiznica/diplomske_radnje/NG-dipl.LMPP/200-2014.pdf (20.05.2024.)

Sociološko – turistički čimbenici podržavaju razvoj turizma kružnih putovanja zbog razvitka određenih lokacija i ekonomije luke, grada, tj. države, no uz pozitivne strane koje donosi ova vrsta turizma postoje i negativne kao: ²¹

- 1) Povećanje buke uslijed povećanog broj ljudi u restoranima, kafićima, na plažama, šetnicama i sl.,
- 2) nastajanje tenzija i nesuglasica među turistima i lokalnim stanovništvom,
- 3) mogućnost promjene ili gubitka tradicionalnog načina života kao posljedica kontakta s turistima koji dolaze iz različitih kulturnih pozadina.

Velike gužve, buka, zakrčenost često imaju utjecaj na mentalno stanje stanovnike koje često rezultira anksioznošću i nervozom.

2.4.2. Društveno – gospodarski čimbenici

Gospodarski utjecaj turizma kružnih putovanja mjeri se ostvarenim prihodom koji predstavlja ukupna potrošnja posade i putnika u određenoj destinaciji kao i troškovi koje ima sam brod.²²

Društveni utjecaj turizma kružnih putovanja promatra se iz aspekta utjecaja međunarodnog kruzinga na lokalno stanovništvo, način njihovog života kao i trenutno stacionirane turiste na lokaciji.²³ Utjecaj društvenih čimbenika može se podijeliti na tri osnovne skupine, a to su:

- 1) Demografske promjene,
- 2) kultura i zabava,
- 3) promjene u preferenciji putnika.

Demografske promjene što podrazumijeva starenje populacije jer je opće poznato kako starije stanovništvo preferira kružna putovanja zbog udobnosti i organiziranosti samog puta, kao i povećanje srednje klase što također pospješuje povećanju broja putnika,

---

²¹ Marčić, O. (2013.): Svjetska cruise industrija i njezin utjecaj na crusie odredišta (Diplomski rad). Preuzeto s https://www.pfri.uniri.hr/web/hr/knjiznica/diplomske_radnje/NG-dipl.LMPP/200-2014.pdf (20.05.2024.)

²² Ibidem

²³ Gračan D., Alikier Radnić R., Ukran M.; Strateška usmjerenja nautičkog turizma u Europskoj uniji, Opatija 2011.,226. str

Kultura i zabava važan su faktor za odabir kružnog putovanja, a ponuda aktivnosti i zabavnih programa broda privlači veći broj zainteresiranih putnika, te pospješuje poslovanje.

Promjene u preferenciji putnika igraju veliku ulogu za turizam kružnih putovanja, od samog odabira lokacije, kompanije pa do ponude broda. Veliki broj putnika veliki fokus stavlja na zdravlje i sigurnost zbog čega teže dobrom osiguranju, zbog globalnih zdravstvenih kriza kao što je Covid – 19.

Gospodarski utjecaj turizma kružnih putovanja gleda se s aspekta ekonomske stabilnosti, valutnih tečajevima, ulaganjima u infrastrukturu. Kružna putovanja omogućuju povećanje zaposlenja lokalnog stanovništva kao rezultat veće posjećenosti određene lokacije, te turističkim ponudama od kojih koristi imaju turisti u smislu upoznavanja kulture, kao i država, te lokalni poduzetnici u smislu zarade.

2.4.3. Čimbenici ekološke održivosti

“Moderni masovni turizam kružnih putovanja dovodi do velike koncentracije ljudi na ograničenom obalnom području, te već uz postojeće probleme izgrađenih industrijskih pogona na samom moru predstavljaju dva goruća žarišta ugrožene ekološke ravnoteže“.²⁴

Tema ekološke održivosti stavlja se u fokus unutar turističke industrije zbog rastuće svijesti o zaštiti okoliša, tj. smanjenju negativnog učinka na okoliš. Bitno je istaknuti potencijalne prepreke za razvoj turizma, a to podrazumijeva spremnost turista da plate veću cijenu za ekološki prihvatljive proizvode, visoke troškove ekološkog razvoja, mogućnost destinacija da teže izgraditi imidž “zelene“ destinacije, prihvaćanje značaja ekologije u sustav vrijednosti i kulturi lokalnog stanovništva, te tržišnu održivost i ekonomsku isplativost.²⁵

Na području ekologije mjere za postizanje održivosti su usmjerene na:²⁶

- određivanje gornje granice turističke izgrađenosti,
- utvrđivanje smjernica za zbrinjavanje otpada i otpadnih voda,

---

²⁴ Ibidem, 245 str.

²⁵ Gračan D., Alikier Radnić R., Ukran M.; Strateška usmjerenja nautičkog turizma u Europskoj uniji, Opatija 2011.,255. str

²⁶ Dulčić A.: Elementi strategije razvitka hrvatskog turizma s osvrtom na područje Splitsko-dalmatinske županije, Turizam, Zagreb, broj 7-8, 1997., str 62.

- propisivanje i kontrola ekoloških utjecaja,
- osiguravanje kvalitetne higijene na površinama.

Neki od ključnih čimbenika ekološke održivosti kod kružnih putovanja su emisije stakleničkih plinova, upravljanje otpadom, upravljanje vodama, energetska učinkovitost, održivost destinacija, svijest i edukacija putnika.

3. ANALIZA RELEVANTNIH INDIKATORA TOKOVA PUTNIKA NA KRUŽNIM PUTOVANJIMA U SVIJETU

Industrija kružnih putovanja doživljava značajan rast u posljednjih nekoliko godina. Rast nadmašuje rezultate koje je industrija postizala prije pandemije Covid – 19 zbog koje je industrija kružnih putovanja pretrpjela velike gubitke. Ponuda koju kružna putovanja nude od personalizirane usluge do raznovrsnih aktivnosti rezultiraju povećanjem interesa putnika za jedinstvenim i sveobuhvatnim iskustvima putovanja.

3.1. INTENZITET, DINAMIKA I STRUKTURA TOKOVA PUTNIKA NA KRUŽNIM PUTOVANJIMA

Industrija kružnih putovanja bilježi snažan i dinamičan razvoj, s kontinuiranim rastom broja putnika i proširenjem na nova tržišta.

Industrija se prilagođava mnogobrojnim izazovima, poput ekološke održivosti i posljedica pandemije, kako bi zadovoljila zahtjeve trenutnih i budućih putnika. Osim poboljšavanja iskustava putnika, prilagođavanje na ovu vrstu promjena također uvelike doprinosi globalnom ekonomskom razvoju i kvaliteti cjelokupnog poslovanja.

Međunarodno udruženje krstarenja (*CLIA – Cruise Line International Association*) u objavljenom izvješću o stanju industrije krstarenja za 2024. godinu prikazuje kako je broj putnika u 2023. godini dosegao broj od 31,7 milijuna, što je 7 % veće u odnosu na 2019. godinu. U izvješću je također prikazan podatak koji upućuje na stalno povećanje potražnje za godišnjim odmorom na krstarenju, ističući namjeru za krstarenja od 82 %.²⁷

Turizam kružnih putovanja najdinamičniji je dio svjetskog turističkog gospodarstva, no usprkos tome što je najbrže rastuće turističko tržište ovaj sektor primoran je konstantnom prisvajanju inovacija kako bi ostao konkurentan. Snažan gospodarski oporavak, koji rezultira povećanjem potrošnje stanovništva, kao i postupnom povećanju luksuznog načina života i

---

²⁷ *CLIA – Cruise Line International Association*, <https://cruising.org/> (24.05.2024.)

troškova putovanja u slobodno vrijeme, te rastom kapaciteta kruzera neki su od osnovnih faktora koji pokreću globalni razvoj turizma kružnih putovanja.²⁸

Usluge kružnih putovanja predstavljaju složenu cjelinu promatranu kroz turističke, pomorske i ekonomske aspekte. U fokus kružnih putovanja stavljeni su putnici kao klijenti, s ciljem zadovoljavanja njihovih želja, potreba i očekivanja.

Posebnost putnika na kružnim putovanjima leži u njihovoj namjeri putovanja koja obuhvaća turističke aktivnosti kao i zabavu tijekom cijelog putovanja, zbog čega se očekivanja i zahtjevi putnika na kružnim putovanjima znatno razlikuju od putnika/turista koji su stacionirani na jednoj lokaciji.²⁹

Industrija kružnih putovanja je dinamična, te njezina uspješnost i produktivnost podliježu utjecaju globalnih izazova ekonomske industrije. Trend rasta broja putnika na kružnim putovanjima diljem svijeta u periodu od 2009. godine do 2023. godine, s predviđanjima do 2027. godine.

Grafikon 2. Broj putnika na kruzerima diljem svijeta od 2009. do 2023., s predviđanjima do 2027. godine

Izvor: Izradila studentica prema <https://www.statista.com/> (30.05.2024.)

²⁸ Milić Beran I., Draganić N.: An analysis of the dynamics of cruise traffic in the port of Dubrovnik (2019.). Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/file/343875> (24.05.2024.)

²⁹ Puhar, I. (2024.): Kruzing turizam (Završni rad). Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:760881> (30.05.2024.)

Broj putnika na kružnim putovanjima u milijunima, analizirajući trendove u rasponu od 2009. do 2023., godine prikazan je na grafikonu 2.

Generalno broj putnika na kružnim putovanjima u periodu od 2009. do 2023. godine oscilira pod utjecajem raznih čimbenika. U vremenskom periodu od 2009. do 2019. godine prisutan je pozitivan trend tj. rast intenziteta tokova putnika, dok je u periodu od 2020. do 2021. godine prisutno je značajno smanjenje broja putnika zbog pandemije COVID – 19.

Po završetku pandemije i smanjenju restrikcija u 2022. godini zabilježen je ponovni rast broja putnika, s povećanjem od 15,4 milijuna putnika u odnosu na 2021. godinu, što čini ukupno 20,4 milijuna putnika u 2022. godini.

U 2023. godini broj putnika na kružnim putovanjima na globalnoj razini iznosio je 31,1 milijun, što je u periodu od 2009. do 2023. godine najviši zabilježeni broj putnika na kružnim putovanjima na svjetskoj razini. Predviđanja pokazuju kako se u naredne 4 godine očekuje postepeno povećanje broja putnika u industriji kružnih putovanja.

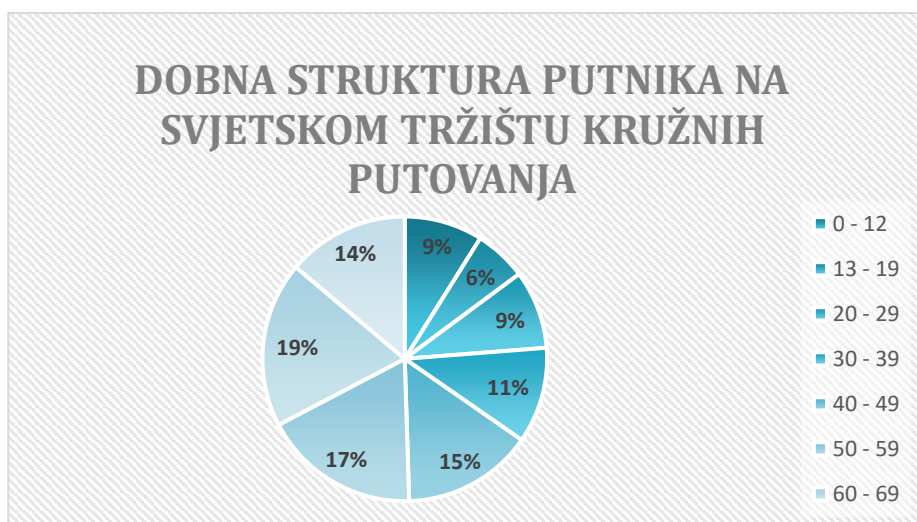
Kroz statistički prikaz predviđanja rasta broja putnika vidljivo je kako brojke konstantno rastu, pa se tako za 2024. godinu predviđa da će broj putnika doseći 35,7 milijuna putnika, u 2025. godini broj putnika trebao bi doseći brojku od 37,1 milijun, u 2026. godini ta brojka bila bi okvirno 38.9 milijuna putnika i finalno predviđeni broj putnika za 2027. godinu iznosi 39,4 milijuna putnika.³⁰

Odmor na kružnim putovanjima izbor je za sve dobne skupine, od djece do umirovljenika. Dobne skupine znatno utječu na odabir lokacije putovanja, ponude sadržaja na brodovima kao i određene teme putovanja. S toga na primjer, obiteljska kružna putovanja nude sadržaj i aktivnosti namijenjene djeci, dok kružna putovanja namijenjena starijoj populaciji imaju fokus na kulturne ekskurzije i opuštajuće aktivnosti.

Prema podacima iz 2022. godine prosječna starost putnika na brodovima za kružna putovanja je 47 godina, no putnici u četrdesetima godinama čine svega 15 % putnika na kružnim putovanjima, detaljni prikaz starosti putnika na brodovima za kružna putovanja prikazan je na grafikonu 3.

---

³⁰ <https://www.statista.com/> (30.05.2024.)

Grafikon 3. Dobna struktura putnika na svjetskom tržištu kružnih putovanja u 2022. godini

Izvor: Izradila studentica prema <https://www.cruise-industry-statistics-facts> (31.05.2024.)

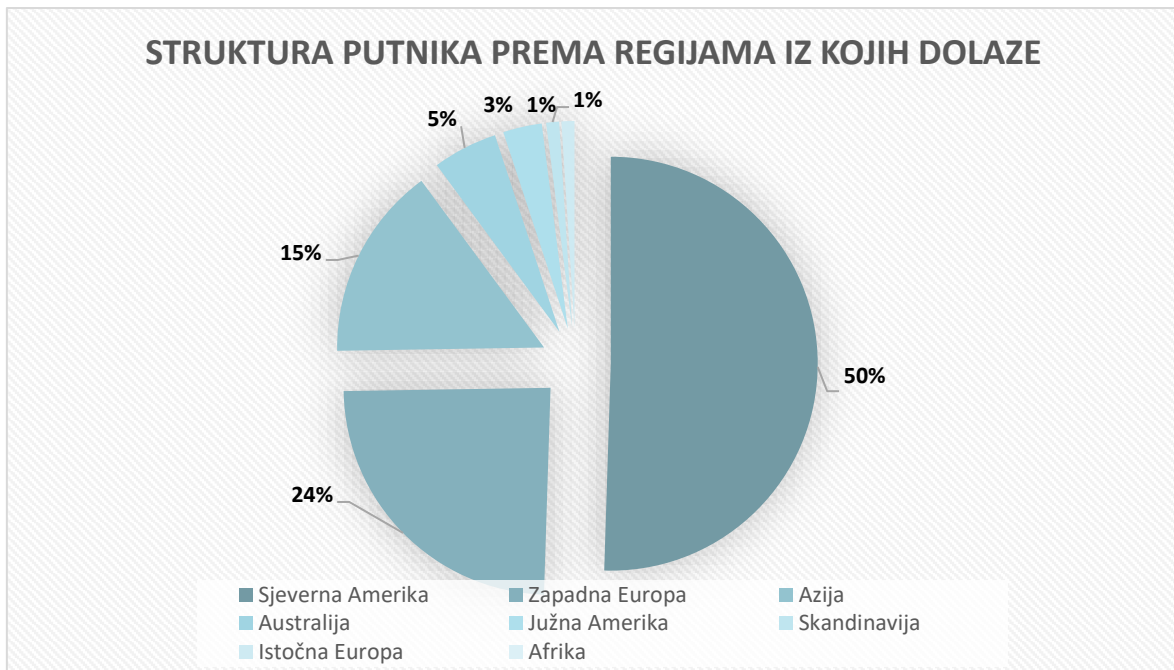
Prema podacima prikazanim u Grafikonom 3, broj putnika u dobi od 0 do 12 godina iznosi 9 % cjelokupne putničke populacije na kružnim putovanjima, a putnici u dobi od 13 do 19 godina čine svega 6 %. Nadalje putnici od 20 do 29 godina starosti čine 9 %, putnici u dobi od 30 do 39 godine starosti čine 11%, a putnici starosne dobi od 40 do 49 godine čine 15 % svjetske putničke populacije na kružnim putovanjima. Putnici dobne starosti od 50 do 59 godine čine 17 % putnika na kružnim putovanjima.

Odmor na kružnim putovanjima poznata je i željena vrsta odmora za starije generacije. Neki od razloga zašto umirovljenici žele ovakvu vrstu odmora jest zato što na brodovima za kružna putovanja ima malo ili skoro i nema djece, omogućen im je mir i lagodnost putovanja, te im je omogućeno da uz odmor imaju i prilike vidjeti strane zemlje i njihove kulture uz minimalno umaranje. Također stariji putnici, tj. umirovljenici su najčešće ti koji si mogu priuštiti vremenski dulja kružna putovanja zbog manjka obaveza.

Starije generacije putnika čine većinski postotak putnika na kružnim putovanjima, pa tako putnici starosti od 60 do 69 godine čine 19 %, a putnici sa 70 ili više godina čine 14 % svjetske putničke populacije na kružnim putovanjima.

Osim prema dobnim skupinama struktura putnika na kružnim putovanjima može se gledati i prema svjetskim regijama iz kojih putnici dolaze što je prikazano na grafikonu 4.

Grafikon 4. Struktura putnika prema svjetskim regijama iz kojih putnici dolaze u 2022. godini

Izvor: Izradila studentica prema <https://www.cruise-industry-statistics-facts> (31.05.2024.)

Zaključno vodeća regija čiji putnici čine 50 % od ukupnog broja putnika na svjetskoj razini kružnih putovanja jest Sjeverna Amerika, a odmah za njom na drugom mjestu se smjestila Zapadna Europa sa 24 % putnika. Azija je također jedna od vodećih regija čiji putnici čine 15 % svjetske strukture putnika kružnih putovanja. Australia se smjestila na 4 mjestu kao regija čiji putnici čine 5 % svjetske strukture putnika, odmah poslije se smjestila Južna Amerika čiji putnici čine svega 3 % svjetske strukture, a na posljednjem mjestu su se našle regije Skandinavija, Istočna Europa i Afrika čiji putnici čine 1 % svjetske strukture putnika na kružnim putovanjima.

Industrija kružnih putovanja kontinuirano uvodi nove principe i rute kako bi se putnicima omogućilo personaliziranije iskustvo, te kako bi se ugodilo željama potrošača usluga. Industrija kružnih putovanja pripada dinamičnom ekonomskom okruženju koje ovisi o razumijevanju i prilagodbi promjenjivim potrošačkim promjenama i tržišnim trendovima.

Pandemija Covid – 19 imala je negativan učinak na cjelokupnu svjetsku ekonomiju koja se još uvijek nije u potpunosti opravila, također kao posljedica pandemije industrija kružnih

putovanja pretrpjela je značajne ekonomske gubitke u periodu od ožujka 2020. godine pa sve do početka 2022. godine.

U 2023. godini industrija kružnih putovanja bilježi snažan i impresivan oporavak. Očekivanja za 2024. godinu prognoziraju porast globalnog kapaciteta putnika na kružnim putovanjima za 18 % u odnosu na 2019. godinu, tj. godinu prije početka pandemije.³¹

Vrijednost globalnog tržišta kružnih putovanja za 2023. godinu procijenjena je na 8,34 milijarde američkih dolara, a prema dostupnim informacijama globalna industrija kružnih putovanja za 2022. godinu ostvarila je učinak od 138 milijardi američkih dolara podupirući time gotovo 1,2 milijuna radnih mjesta i doprinoseći plaćama u ukupno iznosu od 43 milijarde američkih dolara.³² Ekonomski utjecaj industrije kružnih putovanja proteže se kroz širi spektar djelatnosti poput turizma, ugostiteljstva i lučkih usluga.

Procjenjuje se kako je industrija kružnih putovanja pridonijela skoro 68,9 milijardi američkih dolara u BDP-u globalnog gospodarstva za 2022. godinu. Od čega je 29,3 milijarde američkih dolara isporučeno kroz izravne učinke, 22,1 milijarda dolara kroz neizravne učinke, te 17,5 milijardi dolara kroz inducirane učinke.³³

Prema podacima CLIA-e (*Cruise Line International Association*) ističu se novi trendovi unutar industrije kružnih putovanja. U posljednje dvije godine iskustvo putovanja brodovima za kružna putovanja po prvi puta iskusilo je 27 % putnika, što upućuje na 12 % povećanja u odnosu na prethodnu godinu. Kružna putovanja također su postala popularan izbor za više generacija, sa više od 30 % obitelji koje putuju s dvije generacije, dok 28 % putuje s tri do pet generacija.³⁴

Industrija kružnih putovanja doživljava značajne promjene, te prihvaća razvoj na globalnoj razini koji se ostvaruje različitim trendovima i inovacijama.

Industrija kružnih putovanja na uzlaznoj je putanji, te kontinuirano nastavlja rasti, prilagođavati se i širiti svoje vidike i ciljeve. Putnik je glavni fokus ove industrije, a prioritet je zdravlje, sigurnost i zadovoljstvo putnika. Uključujući aspekt održivosti i brige o okolišu industrija kružnih putovanja nastavlja rasti i suočavati se s izazovima današnjice.

---

³¹ Preuzeto s <https://www.oxfordeconomics.com/> (05.06.2024.)

³² Ibidem

³³ CLIA – *Cruise Line International Association*, <https://cruising.org/> (05.06.2024.)

³⁴ <https://cruise-industry-set> (05.07.2024.)

Očekivanja porasta globalnog kapaciteta putnika za 2024. godinu prognoziraju kako će se nadmašiti pretpandemijske razine uspješnosti za čak 18 %.³⁵

3.2. ANALIZA VODEĆIH SVJETSKIH REGIJA I LUKA ZA KRUŽNA PUTOVANJA

Industrija kružnih putovanja značajno doprinosi globalnom turizmu, omogućujući putnicima unikatno iskustvo koje spaja luksuz i odmor. Odabir luke ili regije za kružna putovanja ne samo da zadovoljava putnike, već i potiče ekonomski razvoj lokalnih zajednica.

Vodeće regije za kružna putovanja poput Kariba, Sjeverne Europe, Aljaske, Mediterana i Azijsko-Pacifičke regije, nude kulturne, prirodne, povijesne atrakcije specifične za svaku regiju.

3.2.1. Karibi

Karibi su područje Srednje Amerike koja se nalazi jugoistočno od Meksičkog zaljeva, sastoje se od ukupno 700 otoka i grebena. Karibi se teritorijalno dijele u 30 djela uključujući SAD, prekomorske teritorije i zavisne regije. Neki od jezika koji se koriste na Karibima su španjolski, engleski, francuski, kao i lokalni Kreolski dijalekt.³⁶

Kružna putovanja Karibima poznata su zbog posebnosti prirodnih ljepota s fokusom na pješčane plaže, tirkizno more, planine, prašume kao i spoznaje različite kulture i uživanja u gurmanskim specijalitetima.

Neki od najpoznatijih i najposjećenijih otoka Kariba su Barbados, Jamaica, Turks i Caicos, Aruba, Bahami, Dominikanska Republika. Tri najpopularnija odredišta tj, luke za kružno putovanje na Karibima su:

1) Nassau, Bahami

Luka Nassau na Bahamima jedno je od najpopularnijih i najčešće posjećenih luka u Karipskoj regiji. Smještena je u glavnom gradu Bahama Nassau na otoku New Providence, te igra ključnu ulogu u razvoju turističke industrije Karipskog otočja.

---

³⁵ <https://www.oxfordeconomics.com/global-cruise-trends-report-march-2024/> (15.06.2024.)

³⁶ *Karibi*, https://www./study_caribbean/ (15.06.2024.)

Luka Nassau renovirana je i službeno predstavljena u svibnju 2023. godine, a samim počecima djelovanja u novom izdanju počela je obarati vlastite rekorde. Luka za kružna putovanja Nassau pokazala je svoju popularnost pokazala oborivši 27. prosinca 2023.godine vlastiti rekord s više 29 000 putnika u jednom danu.³⁷

Luka Nassau poznata je po svojoj modernoj infrastrukturi, kao i opremljenim terminalima sa 6 vezova za brodove za kružna putovanja³⁸. Luka mogućnost putnicima pružiti sve potrebne usluge, kao što su: carinske i imigracijske usluge, turističke informacije, ugostiteljske objekte.

2) San Juan, Portoriko

San Juan glavni je grad Portorika, grad poznat po svojoj bogatoj povijesti, kolonijalnoj arhitekturi, predivnim plažama, spoj je starog svijeta s modernim i upravo iz tih razloga privlači veliki broj putnika koji uz odabir kružnog putovanja imaju priliku поближе upoznati ljepote ovog grada.

Luka za kružna putovanja San Juan kroz javno-privatno partnerstvo između lučke uprave Portorika i Global Ports Holding radi na podizanju luke na svjetsku klasu kroz složeni projekt preuređivanja vrijedan 425 milijuna američkih dolara.

Osnovni cilj projekta jest ostvarivanje većeg broj posjetitelja, poboljšanje usluge u smislu hitnih popravaka terminala, pristaništa ili šetnica, otvaranje novih radnih mjesta, otvaranje objekata luke lokalnom stanovništvu i turistima koji ne dolaze s brodova za kružna putovanja.³⁹

3) Oranjestad, Aruba

Aruba je jedno od najposjećenijih odredišta u itinerarima južnih Kariba, luka za kružna putovanja nalazi se u glavnom gradu Arube, Oranjestadu čije ime luka i nosi.

---

³⁷ Nassau Cruise Port, <https://www.nassaucruiseport.com/> (15.06.2024.)

³⁸ <https://www.cogoport.com/hr> (15.06.2024.)

³⁹ San Juan Cruise Port, <https://sanjuancruiseport.com/> (15.06.2026.)

Oranjestad poznata je lokacija po predivnoj prirodi, toploj klimi i lijepim plažama kao i povijesnim spomenicama i gastronomiji. Izričitu posebnost čine šarena naselja tj. kuće koje posjetitelje očaraju na prvi pogled.

Luka Oranjestad nalazi se na jugozapadnom dijelu otoka, otvorena je za dnevnu i noćnu plovidbu omogućujući plovilima uplovljavanje i isplovljavanje u bilo kojem trenutku. Službeni jezici Arube su nizozemski i papiamento (lokalni dijalekt), a valuta koja se koristi je Florin.⁴⁰

3.2.2. Sjeverna Europa

Kružna putovanja sjevernom Europom putnicima pružaju priliku za otkrivanjem ljepota krajolika sjeverno-europske regije koja oduzima dah, upoznavanjem s drevnom povijesti i bogatom kulturom koja se nudi u svakoj luci.

Regiju sjeverne Europe sačinjavaju poluotoci Skandinavija i Jylland, te otoci Island i Grenland. U sustav sjeverne Europe kao regije za kružna putovanja spadaju zemlje Norveška, Danska, Švedska, Finska, Estonija, Latvija, Litva, Belgija, Nizozemska, Njemačka, Ujedinjeno Kraljevstvo, Island.

Tri najpopularnija odredišta tj, luke za kružno putovanje Sjevernom Europom:

1) Geirangerfjord, Norveška

Geirangerfjord je druga najveća luka u Norveškoj, nalazi se u Geirangerfjord-u koji pripada općini Stranda. Luka Geirangerfjord svojom ljepotom i posebnošću godinama privlači generacije putnika u Norvešku.

Geirangerfjord poznati je fjord koji svoje posjetitelje zadivljuje prirodnim ljepotama kao što su snježni vrhovi, bujni biljni svijet, mnogobrojnim slapovima kao i predivnim panoramama.

Luka Geirangerfjord nema klasično pristanište za velike brodove već se koristiti sidrištem i tender čamcima koji putnike prevoze do obale. To također pridonosi očuvanju prirodne ljepote fjorda kao i redukciji negativnog učinka na okoliš.

---

⁴⁰ Oranjestad Cruise Port, <https://www.iqcruising.com/> (15.06.2024,)

2) Sundahöfn, Island

Sundahöfn je luka locirana u glavnom gradu Islanda, Reykjaviku. Luka je smještena 3,5 kilometra istočno od centra Reykjavika koji posjetitelje privlači povijesnim znamenitostima, prirodnim ljepotama i bogatstvima. Luka Sundahöfn se sastoji od tri terminala Miðbakki, Kornagarður i Skarfabakki koji je ujedno najveći i najproduktivniji.

Ono što putnike najviše privlači kod posjete ovom dijelu Europe jest mogućnost svjedočenja polarnoj svjetlosti.

3) Leith, Škotska

Leith je glavna luka Edinburga, a smještena je na sjeveru grada na obali Firth of Forth. Luka je smještena svega 5 kilometra od glavnog grada škotske, Edinburga što posjetiteljima olakšava posjetu glavnom gradu i atrakcijama koje on nudi. Luka Leith atrakcija posjetiteljima sama po sebi jer je registrirana kao svjetska kulturna baština UNESCO-a.

Newheaven je jedan od terminala za kružna putovanja luke Leith koji nema sidrište u samoj luci nego putnike s broda do obale prevozi pomoćnim tender čamcima. Terminal se sastoji od dva veza tenderskog sidrišta za velike brodove za krstarenje koji mogu primiti 300 m.

3.2.3. Aljaska

Aljaska, regija je za kružna putovanja jer svojom prirodnom ljepotom i bogatom kulturnom baštinom privlači posjetitelje. Ova regija nudi raznolike atrakcije koje uključuju istraživanje ledenjaka, promatranje divljih životinja i uživanje u autohtonim tradicijama.

Najbitnije luke za kružna putovanja na Aljasci su Juneau, Ketchikan i Skagway.

1) Juneau, Aljaska

Luka Juneau, najpopularnija i najposjećenija je luka za kružna putovanja na Aljasci, osim što je smještena u glavnom gradu, posjetiteljima nudi niz aktivnosti poput promatranja kitova, planinarenja, žičare i ledenjaka Mendenhall.

Iako je Juneau vidio sedam brodova odjednom, nedavna odluka grada sada ograničava pristanište na pet velikih brodova dnevno.

Dakle, od 2024. nadalje luka će primati samo više od pet ako su brodovi mali (kao što su *Uncruise, Seabourn i Silversea*).⁴¹

Brodovi za kružna putovanja pristaju u blizini samog centra grada, te putnicima omogućuju brži pristup atrakcijama koje grad nudi. Luka Juneau sastoji se od tri terminala za brodove za kružna putovanja i to su South Franklin Dock, Marine Park i trajektni terminal.

2) Ketchikan, Aljaska

Luka Ketchikan smještena je na otoku Revillagigedo, u blizini istoimenog grada, te putnicima pruža priliku istražiti stari grad ribarstva i rudarstva zlata, ili se uputiti dalje, te istražiti očaravajuću prirodu regije.

Luka Ketchikan ima četiri veza za brodove Panamax klase, numerirani su redom od sjevera do juga, a svaki od vezova ima susjedni plovak koji se zovu: Daly Float, Ryus Float, Vez III i Vez IV.⁴² A luku posjećuju brodovi neki od najvećih kompanija za kružna putovanja poput Royal Caribbean International, Princess Cruises, Norwegian Cruise Lines i druge.

3.3. ANALIZA VODEĆIH SVJETSKIH KOMPANIJA ZA KRUŽNA PUTOVANJA

Turizam kružnih putovanja obuhvaća sva četiri ključna aspekta turizma, a to su: prijevoz, smještaj, zanimljivosti i turoperatore, a shodno tome turizam kružnim putovanjima predstavlja glavnog konkurenta stacionarnom turizmu.⁴³

Industrija kružnih putovanja predstavlja veliki udio globalnog turističkog tržišta, rastom industrije tržišta potražnja za uslugom postaje sve veća a time se i povećava konkurentnost između kompanija na tržištu kružnih putovanja.

---

⁴¹ Juneau Cruise Port, <https://alaskatrippers.com/> (05.08.2024.)

⁴² Ketchikan port, <https://www.ketchikan.gov/port> (05.08.2024.)

⁴³ Marčić, O. (2013.) : Svjetska cruise industrija i njezin utjecaj na cruise odredišta (Diplomski rad). Preuzeto s <https://www.pfri.uniri.hr/web/hr/> (18.06.2024.)

Stalne promijene u ponudi i potražnji kao i jaka konkurencija na tržištu kružnih putovanja manje kompanije ne dovodi u zavidnu situaciju, te su u većini slučajeva primorane postati dio većih, financijski jačih korporacija.⁴⁴

Velike kompanije za kružna putovanja imaju prednost ulaska na veliko tržište, diferenciranja vlastite ponude kao uspješnom pozicioniranju na tržištu u industrije kružnih putovanja sukladno svojim resursima, snažnim brendovima i inovacijama.⁴⁵

Na tržištu kružnih putovanja dominiraju sjevernoameričke kompanije za kružna putovanja kao što su: *Carnival Cruise Lines*, *MSC Cruises*, *Disney Cruise Line*, *Royal Caribbean Cruises*, *Princess Cruises*, *Costa Cruises*, *Cunrad Line* i mnoge druge.

Kompanije se razlikuju po ponudi sadržaja, temi putovanja, cijeni putovanja kao i po generacijama putnika koje idu na ista pa tako na primjer *Carnival Cruise Lines* glase za najpovoljniju kompaniju za kružna putovanja, *MSC Cruises* prepoznatljiv je po itineraru, ponudi aktivnosti kao i flotom koju posjeduje, dok je *Disney Cruise Line* daleko najbolji izbor za obitelji s djecom mlađeg uzrasta.

3.3.1. *Carnival Cruise Lines*

Carnival Cruise Lines je Britansko-američka kompanija za kružna putovanja osnovana 1972. godine od strane Teda Arisona. Sjedište kompanije nalazi se u predgrađu malo van Miamijsa, na Floridi.⁴⁶

Carnival je jedna od deset ključnih kompanija za kružna putovanja u okviru najvećeg svjetskog operatera u svojoj industriji, američko-britanske kompanije *Carnival Corporation & Plc*. Prema procjenama iz 2021. godine, *Carnival Cruise Line* bi trebao zauzeti 7,6 % udjela u ukupnim prihodima industrije kružnih putovanja.⁴⁷

---

⁴⁴ Antolaš, J. (2020.) : Korporativna analiza kružnih putovanja (Završni rad). Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:148:451793> (18.06.2024.)

⁴⁵ Antolaš, J. (2020.): Korporativna analiza kružnih putovanja (Završni rad). Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:148:451793> (18.06.2024.)

⁴⁶ *Carnival Cruise Line*, <https://www.carnival.com/> (20.06.2024.)

⁴⁷ <https://cruisemarketwatch.com/> (20.06.2024.)

Carnival Cruise Lines poznati su kraćim i jeftinijim kružnim putovanjima, no također su poznati po svom jedinstvenom “Las Vegas“ stilu predstava na putovanjima.

Carnival Cruise Line kompanija sastoji se od 6 klasa brodova za kružna putovanja, pa tako razlikujemo: *Fantasy class* brodove, *Destiny class* brodove, *Spirit class* brodove, *Conquest class* brodove, *Splendor class* i *Dream class* brodove.

Carnival Cruise Lines nudi krstarenja raznim destinacijama diljem svijeta, uključujući Karibe, Mexico, Aljasku, Europu i dr., a popularni itinerari uključuju među-stajanja na poznatim plažama i turističkim odredištima.

3.3.2. *MSC Cruises*

MSC Cruises najveća je svjetska privatna kompanija za kružna putovanja, te tržišni lider u Europi i Južnoj Americi. Flota brodova kompanije *MSC Cruises* kontinuirano tijekom cijele godine plovi regijama Mediterana i Kariba, a regije sjeverne Europe, Atlantskog oceana, Južne Amerike, južne Afrike, Kine, Abu Dabija i Indije uključuje u svoje itinerare sezonski.⁴⁸

MSC Cruises je švicarsko-talijanska kompanija sa sjedištem u Ženevi u Švicarskoj. Osnivači kompanije su obitelj Aponte koji brodovima upravljaju više od 300 godina, a od 1988. godine krenuli su s radom kao kompanija za kružna putovanja, te nudi itinerare kružnih putovanja s pristupačnim cijenama za obitelj nudeći često nudeći djeci mlađoj od 18 godina besplatna putovanja.⁴⁹

MSC Cruises ima najmoderniju flotu brodova za kružna putovanja, a neki od brodova su *MSC World Europe*, *MSC Virtusa*, *MSC Seaside*, *MSC Bellissima*, *MSC Seaview* i drugi. Brodovi plove destinacijama diljem svijeta koje putnicima omogućuju uživanje u povijesti i kulturi gradova i regija, posjete plažama, te bogatoj flori i fauni regija koje putnici posjećuju.

Kompanija također teži postići veći postotak održivosti s dugoročnim ciljem postizanja nulte emisije u poslovanju do 2050. godine. *MSC Cruises* je također potvrdio narudžbu dva

---

⁴⁸ *MSC Cruise Line*, <https://cruise-line/msc-cruises> (05.08.2024.)

⁴⁹ *MSC Cruise USA* <https://www.msccruisesusa.com/> (05.08.2024.)

broda s pogonom na ukapljeni plin (LNG), a prognozirano je kako će dva broda poznata kao Class 3 i 4 biti ispostavljeni krajem 2026. godine, odnosno početkom 2027. godine.⁵⁰

3.3.3. *Disney Cruise Line*

Kompanija *Disney Cruise Line* podružnica je *The Walt Disney Company*, a osnovana je 1966. godine kao *Magical Cruise Line Company Limited* s prvim brodom *Disney Magic*. Kompanija ima sjedište u Londonu u Engleskoj s operativnim sjedištem u Celebrationu na Floridi.⁵¹

Disney Magic, Disney Wonder, Disney Dream, Disney Fantasy i *Disney Wish* pet je brodova kojima upravlja *Disney Cruise Line*, a očekuju se 3 nova broda do 2026. godine pod nazivom *Disney Adventure, Disney Destiny* i *Disney Treasure*.

Disney Cruise Line kompanija je specijalizirana za obiteljski odmor, pružajući raznovrsne aktivnosti prilagođene djeci i odraslima. Brodarske ture kompanije pružaju niz aktivnosti kao što su filmske projekcije, predstave ili tematske zabave. Uživljanje zabava i odmor zagaranirani su putnicima svih uzrasta.

Disney Cruise Line plovi destinacijama diljem svijeta, od Bahama, Hawaii, Novog Zelanda i Australije, Kanade, Floride i mnogih drugih. Gdje putnici imaju mogućnost uživati u ljepotama koje ti krajevi nude. Kompanija nudi mnogobrojne jednodnevne izlete osmišljene kako bi zadovoljili očekivanja najmlađih putnika ali i onih najstarijih.

Posebnost kompanije *Disney Cruise Line* je što posjeduje otok *Castaway Cay*, poznat još pod nazivom *Gorda Cay*. Privatni otok na Bahamima služi kao ekskluzivna luka za brodove *Disney Cruise Linea*.⁵²

---

⁵⁰ Ibidem

⁵¹ *Disney Cruise Line*, <https://disneyvacationclub.disney.go.com/> (08.05.2024.)

⁵² Preuzeto s <https://disneycruise.disney.go.com/> (08.05.2024.)

4. ANALIZA TOKOVA PUTNIKA NA KRUŽNIM PUTOVANJIMA MEDITERANOM

Raskošna kultura, bogata povijest i prirodna ljepota opisuju Sredozemlje koje je kao takvo postalo jedno od najprivlačnijih svjetskih odredišta za kružna putovanja.

Ovim dijelom rada Mediteran se istražuje kao vodeća regija kružnih putovanja, analizirajući neke od ključnih značajki kao što su dinamika i intenzitet kružnih putovanja, vodeće luke i destinacije za kružna putovanja, kao i primjer jedne od najuspješnijih kompanija za kružna putovanja Mediteranom.

4.1. ANALIZA INTENZITETA I DINAMIKE KRUŽNIH PUTOVANJA U MEDITERANU

Mediteran jedna je od najpopularnijih je destinacija kružna putovanja, ujedno najbrže rastućeg sektora u turizmu. Ova regija obuhvaća putovanje zemljama kao što su Španjolska, Portugal, Francuska, Italija, Grčka i Hrvatska.

Mediteran, odmah nakon Kariba predstavlja drugo najveće tržište turizma kružnih putovanja, s udjelom od 23 % u godišnjem kapacitetu industrije kružnih putovanja. Arhitektonske, kulturološke i prirodne ljepote zemalja Mediterana ono su što

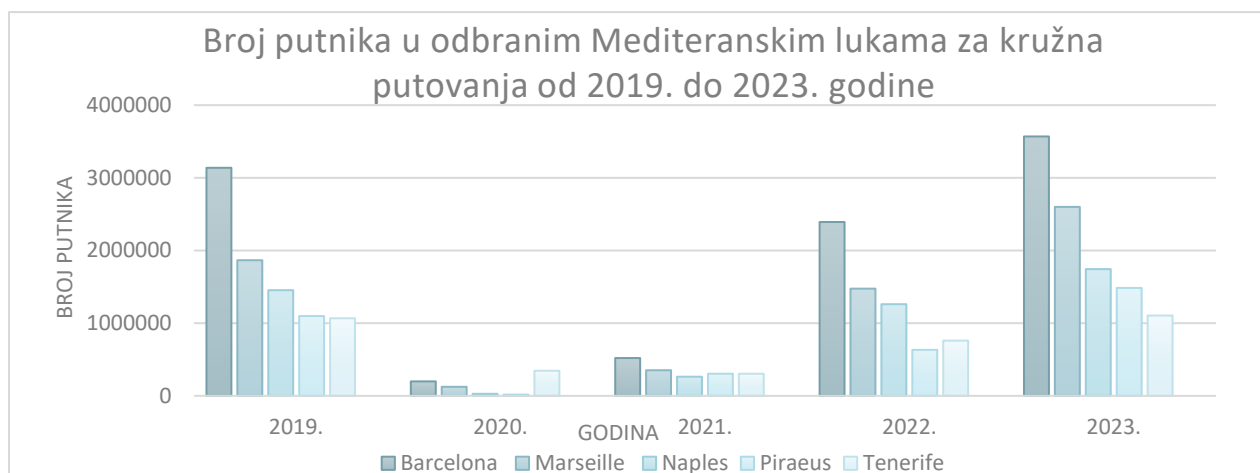
privlači mnogobrojne turiste, te utječe na odabir rute za putovanje. Iako su kružna putovanja ovom regijom sezonskog su karaktera, zbog povoljnih vremenskih uvjeta koji prevladavaju od proljeća do jeseni razdoblje trajanja putovanja se produžuje, prognozirana su cjelogodišnja putovanja ovom regijom u narednom vremenskom periodu.⁵³

Intenzitet i dinamika kružnih putovanja u Mediteranu mogu se mjeriti kapacitetom brodova, brojem putnika ili zaradom koja se ostvaruje kao rezultat uspješnog turizma kružnim putovanjima.

Promet toka putnika na brodovima za kružna putovanja dinamičan je, ovisan i konstantno varira. U grafikonu 5 prikazan je broj putnika u odabranim Mediteranskim lukama.

---

⁵³ Puhar, I. (2019.); Kruzing turizam (Završni rad). Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:760881> (10.08.2024.)

Grafikon 5. Broj putnika na brodovima za kružna putovanja u odabranim Mediteranskim lukama od 2019. do 2023. godine

Izvor: Izradila studentica prema <https://www.statista.com/> (10.08.2024.)

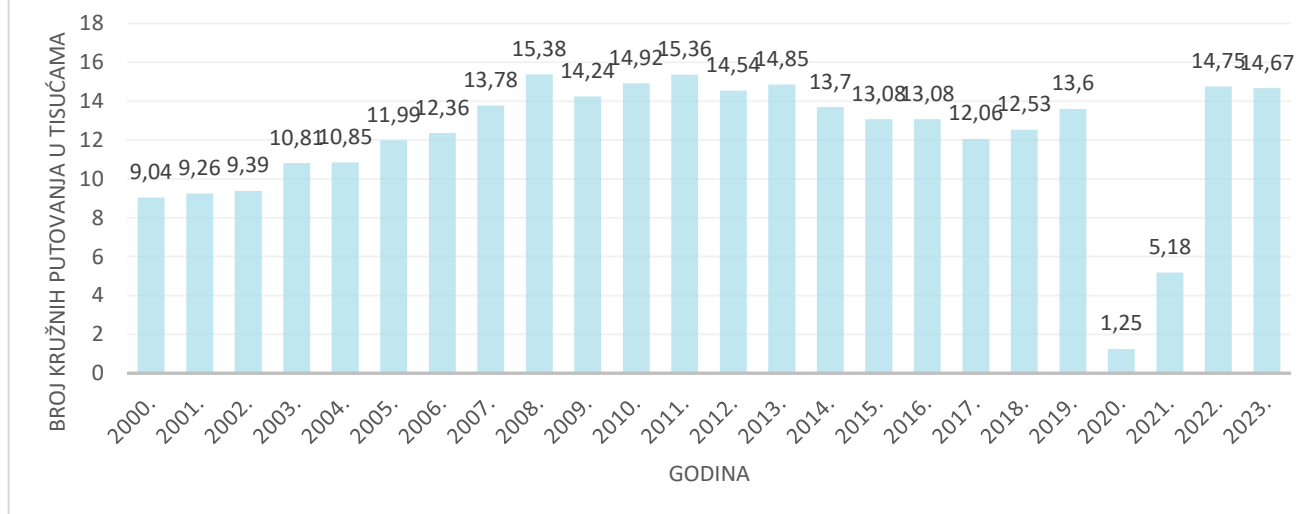
Na grafikonu 5 prikazan je broj putnika u lukama za kružna putovanja Barcelone, Marseillea, Napulja, Pireja i Tenerifa kao odabranih luka Mediteranskog područja. Vidljive su oscilacije broja putnika iz godine u godinu, pa se zaključno tome može primijetiti uspješno poslovanje industrije do pojave pandemije Covid-19 zbog koje je broj putnika na brodovima za kružna putovanja znatno opao.

U 2023. godini zabilježen je značajan porast broja putnika u odnosu na prethodne godine, oporavljajući se od štete koju je uzrokovala pandemija. Španjolska luka Barcelona bilježi najveći broj putnika u 2023. godini u odnosu na ostale Mediteranske luke s ukupno 3 569 000 putnika u 2023. godini, a odmah nakon nje slijedi luka Marseille s 2 600 000 putnika i luka Napulj s 1 744 000 putnika u 2023. godini.

Nakon smanjenja broj putnika na kružnim putovanjima uslijed zdravstvene krize, broj putnika na kružnim putovanjima znatno se povećao, a samim time se i industrija kružnih putovanja oporavlja. Industrija kružnih putovanja s destinacijama u regiji Mediterana doseže svoj vrhunac u 2023. godini nakon Covid-19 pandemije s ukupno 33,2 milijuna putnika.⁵⁴

⁵⁴ <https://www.statista.com/> (10.08.2024.)

BROJ KRUŽNIH PUTOVANJA U LUKAMA MEDITERANA OD 2000. DO 2023. GODINE (u tisućama)

Grafikon 6. Broj kružnih putovanja u Mediteranskim lukama od 2000. do 2023. godine

Izvor: Izradila studentica prema <https://www.statista.com/> (11.08.2024)

Prema podacima iz grafikona 6. vidljiv je raspon dolazaka brodova u Mediteranske luke u rasponu od 2000. do 2023. godine. Prikazan je uzastopni rast industrije za kružna putovanja uz minimalna odstupanja u periodu od 2000. do 2020. godine, kada je broj dolazaka brodova za kružna putovanja znatno opao, te time u doveo u pitanje ekonomsku održivost industrije.

Oprava industrije krenuo je 2021. godine, a 2022. godine kružna putovanja dosežu sjaj koji su imala prije početka pandemije, te se uzlazna putanja nastavlja i u 2023. godini. Prognozirani su kontinuirani rast i razvoj industrije i u nadolazećim godinama.

Intenzitet i dinamika kružnih putovanja Mediteranom predstavljaju složenost tržišta unutar globalne rastuće industrije. Regija Mediterana čini značajan dio svjetskog kapaciteta kružnih putovanja, vrhunac poslovanja bilježi u ljetnim mjesecima u zapadnom Sredozemlju posjećujući popularne svjetske destinacije poput Barcelone i Rima.

Fokus na ekološku održivost također mijenja dinamiku tržišta naglašavajući smanjenje emisija štetnih plinova i uporabu obnovljivih izvora energije kao ključne aspekte buduće

uspješnosti industrije. Senzacionalnost destinacije, infrastrukturni razvoj kao i održivi razvoj Mediteran čine jednom od najdinamičnijih i najvažnijih tržišta u industriji kružnih putovanja.

4.2. GLAVNE REGIJE KRUŽNIH PUTOVANJA MEDITERANOM

Kružna putovanja Mediteranom jedan su od najpopularnijih aranžmana kružnih putovanja privlačeći putnike raznolikošću arhitektonskih, kulturnih i prirodnih ljepota zemalja Mediterana.

Rute kružnih putovanja Mediteranom podijeljene su tri osnovna područja, a to su: zapadni, istočni i južni Mediteran. Zapadni Mediteran obuhvaća svjetski popularne destinacije poput Barcelone, Rima ili Palma de Mallorce. Istočni Mediteran uključuje itinerare grčkih otoka i turske obale, dok južni Mediteran nudi upoznavanje ljepota i egzotičnih pejzaža Tunisa i Maroka.

Raznolikost tih regija putnicima omogućuje odabir personaliziranih kružnih putovanja, bilo da ih zanima istraživanje povijesnih interesa, kulturna iskustva ili samo uživanja na plaži.

4.2.1. Zapadni Mediteran kao destinacija za kružna putovanja

Zapadni Mediteran jedno je od najvažnijih područja kružnih putovanja, s bogatom kulturnom baštinom, povijesnim znamenitostima i prirodnim ljepotama koje privlače milijune turista svake godine.

Regija obuhvaća ključne turističke zemlje poput Španjolske, Italije i Francuske, zahvaljujući glavnim lukama kao što su Barcelona, Civitavecchia, Venecija, Marseille, zapadni Mediteran nudi raznolika iskustva koja se protežu od povijesnih gradova i spomenika do prekrasnih plaža i modernih kulturnih središta.

Shema 1 prikazuje geografski prikaz gradova, država i ruta zapadnog Mediterana koji su od ključne važnosti za kružna putovanja tome regijom.

Shema 1 Geografski prikaz zapadnog Mediterana

Izvor: <https://th.bing.com/th/id/OIP> (11.08.2024.)

Rim, Firenca i Portofino u Italiji, Valencija, Alicante, Ibiza, Palma de Mallorca i Barcelona u Španjolskoj kao i Marseille, Saint.Tropez i Monte Carlo u Francuskoj prepoznatljive su destinacije za kružna putovanja zapadnim Mediteranom, a shema 1 prikazuje geografsku poziciju i povezanost gradova.

Tablica 4 prikazuje plasman zemalja zapadnog Mediterana, poredanih prema učestalosti i zastupljenosti od najzastupljenijih do manje zastupljenijih destinacija, s podacima o godišnjem prometu kružnih putovanja za Španjolsku, Italiju i Francusku u 2023. godini.

Tablica 4. Godišnji promet destinacija kružnih putovanja zapadnim Mediteranom u 2023. godini

DESTINACIJE KRUŽNIH PUTOVANJA ZAPADNIM MEDITERANOM		
	Država	Godišnji promet kružnih putovanja u 2023. godini
1.	Španjolska	12 milijuna putnika
2.	Italija	9 milijuna putnika
3.	Francuska	5 milijuna putnika

Izvor :Izradila studentica prema <https://cruising.org/en-gb> (02.09.2024.)

Obzirom na podatke prikazane u tablici 4 može se zaključiti kako je Španjolska vodeća destinacija za kružna putovanja regijom zapadnog Mediterana s ostvarenim godišnjim prometom od 12 milijuna putnika u 2023. godini, potom slijedi Italija s 9 milijuna putnika u

2023. godini, te Francuska s ostvarenim godišnjim prometom od 5 milijuna putnika u 2023. godini.

4.2.1.1. Španjolska kao regija za kružna putovanja

Španjolska, država smještena na jugozapadu Europe, jedna je od najatraktivnijih i najposjećenijih destinacija za kružna putovanja na Mediteranu. Brodovi za kružna putovanja plove kontinentalnim lukama kao što su Barcelona i Malaga, kao i udaljenim Kanarskim i Balearskim otocima.

Španjolska putnike privlači zahvaljujući svojoj bogatoj povijesti, kulturnom nasljeđu i raznolikim prirodnim ljepotama, a kultura španjolske razlikuje se ovisno o regiji, npr. posjeta Barceloni koja se nalazi u Kataloniji te ima snažan mediteranski štih, ili posjetom južnije od Andaluzije gdje se može osjetiti snažan maurski utjecaj.

U tablici 5 prikazani su tokovi putnika za Barcelonu i Malagu kao dvije najpopularnije destinacije Španjolske

Tablica 5. Tokovi putnika u vodećim španjolskim lukama za kružna putovanja u 2023.

Luka	ukupan broj putnika za 2023. godini	postotak putnika prema dobi (%)	prosječna duljina boravka (dani)
Tokovi putnika na kružnim putovanjima u Španjolskoj			
Barcelona	3,1 milijun	18 - 30 godina: 25 %	1-2 dana
		31-50 godina: 40 %	
		51+ godina: 35 %	
Malaga	0,8 milijuna	18 - 30 godina: 20 %	1-2 dana
		31-50 godina: 45 %	
		51+ godina: 35 %	

Izvor: Izradila studentica prema <https://cruising.org/en> i <https://www.bcnruiseport.com/>
(02.09.2024.)

Prema podacima iz tablice 5 lako se može zaključiti da je Barcelona jedna od najprometnijih luka za kružna putovanja u Španjolskoj, s ukupno 3,1 milijun putnika u 2023. godini, što je skoro četiri puta više nego u Malagi. Većina putnika obje čike pripada skupini od

31 do 50 godina, dok je prosječna duljina boravka u luci/gradu relativno kratka, između 1 i 2 dana.

- **Barcelona**

Barcelona, smještena na Katalonskoj obali, jedno je od najprometnijih i najvažnijih središta Europe. Grad putnike privlači kombinacijom modernizma i gotike, te im pruža mogućnost istraživanja grada, uživanja u umjetnosti, kulturi i spoznavanju bogate povijesti.

Luka za kružna putovanja u Barceloni ili Port de Barcelona smještena je na rubu starogradske središta Barcelone, Ciutat Vella. Luka za kružna putovanja u Barceloni vodeća je luka za kružna putovanja u Europi i na Mediteranu, ima devet terminala koji pružaju široku ponudu usluga za putnike kao i za brodove za kružna putovanja. Terminali A, B, C i D smješteni su na rivi Adossat Quay, te su najčešće korišteni terminali za kružna putovanja. Terminal Maremagnum terminal namijenjen je za prihvatanje malih brodova za kružna putovanja, a nakon njega slijede World Trade Center Dock (North, East i South).

- **Malaga**

Malaga, smještena na južnoj obali Španjolske spada pod regiju Andaluzije, jedna je od najvažnijih destinacija za kružna putovanja Mediteranom. Malaga je rodni grad slikara Pabla Picassa što je činjenica koja privlači mnogobrojne putnike, zaljubljenike u umjetnost. Neke od glavnih atrakcija su Picasso muzej, poznata maurska utvrda Alcazaba.

Znamenitosti poput ovih u spoju s modernim sadržajem čine Malagu privlačnom destinacijom koja garantira uživanje, edukaciju i nezaboravan provod.

Luka Malaga podijeljena je u dvije zone, područje Levante, gdje mogu pristajati svi postojeći brodovi a sastoji se od dva terminala i četiri veza. Druga lokacija naziva se Palmeral de las Sorpresas o sastoji se od jednog terminala s jedim vezom, te je namijenjena za prihvatanje ekskluzivnih brodova. Svim terminalima luke Malaga upravlja Cruceros Malaga.

4.2.1.2. Italija kao destinacija za kružna putovanja

Italija glasi i ističe se kao jedna od najpopularnijih destinacija kružnih putovanja Mediteranom. Italija je predstavnica mode, povijesti, umjetnosti i gastronomije, a putnike privlači šarmom kojem je teško odoljeti.

Italija kao zemlja mediteranskog turizma kružnih putovanja zauzima važno mjesto, ona je uz Grčku, zemlja s najviše morske obale u Europi. Dužina morske obale Italije iznosi oko 8 500 kilometar s otocima, a sve to ju čini zemljom s najvećim obalnim kapacitetima.⁵⁵

Rim i Napulj jedne su od najpopularnijih destinacija/luka za kružna putovanja, koje putnike privlače kombinacijom bogatstva kulture, povijesnih znamenitosti, a analiza tokova putnika za luke prikazana je tablicom 6.

Tablica 6. Tokovi putnika u vodećim talijanskim lukama za kružna putovanja u 2023.

Luka	ukupan broj putnika za 2023. godini	postotak putnika prema dobi (%)	prosječna duljina boravka (dani)
Tokovi putnika na kružnim putovanjima u Italiji			
Civitavecchia	2,6 milijuna	18 - 30 godina: 22 %	1-2 dana
		31-50 godina: 43 %	
		51+ godina: 35 %	
Napulj	1,4 milijuna	18 - 30 godina: 18 %	1-2 dana
		31-50 godina: 47 %	
		51+ godina: 35 %	

Izvor: Izradila studentica prema <https://cruising.org/en> i <https://www.civitavecchiaport.org/>
(02.09.2024.)

Iz tablice 6 da se zaključiti kako je Civitavecchia (luka Rim) najprometnija luka za kružna putovanja u Italiji s oko 2,6 milijuna putnika u 2023. godini, što je gotovo duplo više u odnosu na luku Napulj koja broji 1,4 milijuna putnika u istom periodu. Najveći udio putnika, u obje luke, pripada dobnoj skupini od 31 do 50 godina, a u lukama se ne zadržavaju duže od 2 dana.

⁵⁵ Gračan D., Alikier Radnić R., Ukran M.; Strateška usmjerenja nautičkog turizma u Europskoj uniji, Opatija 2011.,296. str

- **Rim**

Rim, kao glavni grad Italije predstavlja jedno od najznačajnijih i najatraktivnijih odredišta za kružna putovanja u svijetu, s bogatom povijesti koja datira više od 2 500 godina. Rim je sjedište kulture, umjetnosti, arhitekture i religije.

“*Rome cruise terminal*“ terminal je za brodove za kružna putovanja koji pripada Civitavecchia luci Rim i neophodna je stanica za sve posjetitelje Rima koji su za svoje kružno putovanje odabrali rutu zapadnim Mediteranom.

Luka Civitavecchia, matična je luka što znači da putovanja kreću i završavaju u njoj. Luka je udaljena od centra Rima svega 78 kilometara, a sastoji se od 7 terminala za kružna putovanja i 15 vezova koji mogu primiti velike brodove za kružna putovanja.⁵⁶

- **Napulj**

Smješten na obali Tirenskog mora, u podnožju veličanstvenog vulkana Vezuva, Napulj nudi jedinstveno iskustvo koje spaja povijesne znamenitosti, živahnu atmosferu i nevjerovatne prirodne ljepote.

Luka za kružna putovanja u Napulju nalazi se svega 10 minuta od centra grada gdje se glavne turističke aktivnosti nalaze na kratkoj pješačkoj udaljenosti i u blizini javno gradskog prijevoza.

Terminal za kružna putovanja u Napulju poznat je kao “*Stazione Marittima*“, a većina brodova pristaje na pristaništu *Bevrello*. Luka pruža prijem i pomoć tisućama putnika, upravljajući operacijama ukrcanja, iskrcanja i tranzita putnika. Luka ima 7 terminala ukupne dužine 1 100 metara, te 7 vezova za privez velikih brodova za kružna putovanja.⁵⁷

4.2.1.3. Francuska kao destinacija za kružna putovanja

Francuska je jedna od najprestižnijih destinacija za kružna putovanja smještena na zapadnoj obali Europe. Različitošću regija i atrakcija, Francuska putnicima nudi jedinstvenu kombinaciju povijesti, kulture, umjetnosti, luksuza i prirodnih ljepota.

---

⁵⁶ *Civitavecchia Cruise Port*, <https://www.bing.com/ck/civitavecciaport> (11.08.2024.)

⁵⁷ *Naples port*, <https://naplesport.org/> (11.08.2024.)

Mediterranska obala Francuske obuhvaća gradove poput Marseillea, Nice i Cannesa, a poznata je po svojim slikovitim krajolicima, svjetski poznatim festivalima i luksuznim ljetovalištima. Ova ruta omogućuje putnicima istraživanja bogate povijesti Provanse, kušanja renomiranih vina, te uživanja u glamuru Francuske rivijere.

Najpoznatije luke za kružna putovanja u Francuskoj su Marseille i Nica, a tokovi putnika unutar luka prikazani su tablicom 7.

Tablica 7. Tokovi putnika u vodećim francuskim lukama za kružna putovanja u 2023.

Luka	ukupan broj putnika za 2023. godini	postotak putnika prema dobi (%)	prosječna duljina boravka (dani)
Tokovi putnika na kružnim putovanjima u Francuskoj			
Marseille	1,8 milijuna	18 - 30 godina: 20 %	1-2 dana
		31-50 godina: 42 %	
		51+ godina: 38 %	
Nica	1 milijun	18 - 30 godina: 23 %	1-2 dana
		31-50 godina: 40 %	
		51+ godina: 37 %	

Izvor: izradila studentica prema <https://cruising.org/en> (02.09.2024.)

Podaci u tablici 7 pokazuju kako su Marseille i Nica ključne luke za kružna putovanja u Francuskoj, s Marseillom kao vodećom lukom koja je u 2023. godini ugostila 1,8 milijuna putnika, u usporedbi s 1 milijunom putnika u Nici. Obje luke pretežito privlače putnike u dobi između 31 i 50 godina, no putnici u dobi 51+ također čine značajan postotak posjetitelja luka. Prosječna duljina boravka putnika je između 1 i 2 dana

- **Marseille**

Marseille je grad poznat po staroj luci *Vieux-Port*, katedrali *Notre-Dame de la Garde*, kao i bogatoj kulturno-povijesnoj sceni. Grad je polazna točka za otkrivanje Provanse, regije poznate po vinogradima, poljima lavande i starim seoskim kućicama.

Luka Marseille odnosno Marseille Fos Port, jedna je od vodećih luka Francuske i glavna tranzitna luka za kružna putovanja Mediteranom. Marseille kao najveća i najprometnija

francuska luka, svake godine ugosti preko 1,5 milijuna putnika na kružnim putovanjima.⁵⁸Luku sačinjavaju dva terminala za kružna putovanja *La Jollete Cruise Port* namijenjen za prihvat manjih brodova i *Marseille Provance Cruise Terminal* za prihvat većih brodova.⁵⁹

- **Nica**

Nica, luka smještena na glamuroznoj Azurnoj obali, jedna je od najprestižnijih destinacija za kružna putovanja Mediteranom.

Elegancija, očaravajuće plaže i bogata kulturna baština ono su što privlači putnike diljem svijeta. Odsjedanje u luci Nica putnicima omogućuje posjetu manjim luksuznim gradovima poput Monaka i Cannesa.

Glavna luka za kružna putovanja u Nici je Villefranche koja pruža sigurno sidrište velikim brodovima za kružna putovanja. U samoj luci nema pristaništa, brodovi za kružna putovanja usidre se u dubokom zaljevu Villefranche, te se koriste čamci za kružna putovanja kako bi se dovezli putnici s borda na obalu. Vožnja tenderom traje otprilike 10 minuta u jednom smjeru, a putnike ostavlja u maloj marini Port de la Sante.⁶⁰

4.2.2. Istočni Mediteran kao destinacija za kružna putovanja

Regija istočnog Mediterana predstavlja pravi dragulj među destinacijama za kružna putovanja, nudeći putnicima uživanje u spoju povijesti, kulture i prelijepih pejzaža.

Od sunčanih obala Grčke, do slikovitih obala Turske, vrije provedeno na kružnom putovanju unutar ove regije donosi ne zaboravna iskustva i doživljaje, te putnicima omogućuje istraživanje centralnih povijesnih atrakcija.

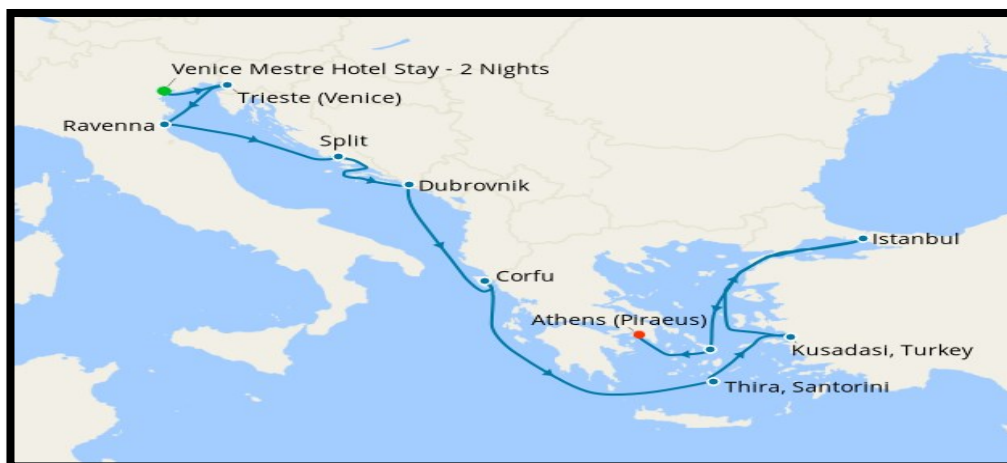
Shema 2 prikazuje geografski prikaz zemalja istočnog Mediterana, koje su česti itinerari kružnih putovanja tom regijom.

---

⁵⁸ Preuzeto s <https://www.viator.com> (13.08.2024.)

⁵⁹ Preuzeto s <https://adventourbegins.com/> (13.08.2024.)

⁶⁰ *Villefranche Cruise Port*, <https://nice-villefranche-cruise-port> (13.08.2024.)

Shema 2. Geografski prikaz istočnog Mediterana

Izvor: Preuzeto s <https://www.igluccruise.com> (14.08.2024.)

Shema 2 prikazuje zemlje koje spadaju pod rutu kružnog putovanja istočnim Mediteranom, itinerar istočnog Mediterana čine Turska, Grčka, Hrvatska, Cipar i djelomično Italija. Istočni Mediteran jedno je od najfascinantnijih i najučestalijih regija za kružna putovanja, poznato po svojoj kulturnoj raznolikosti i spektakularnim prirodnim ljepotama, te putnicima nudi jedinstvenu priliku za upoznavanje povijesti drevnih civilizacija, povijesnih gradova i prekrasnih obala.

Tablicom 8 prikazan je plasman zemalja istočnog Mediterana, poredanih od najzastupljenijih do manje zastupljenijih destinacija, s podacima o godišnjem prometu kružnih putovanja za Grčku, Tursku i Hrvatsku u 2023. godini.

Tablica 8. Godišnji promet destinacija kružnih putovanja istočnim Mediteranom u 2023. godini

DESTINACIJE KRUŽNIH PUTOVANJA ISTOČNIM MEDITERANOM		
	Država	Godišnji promet kružnih putovanja u 2023. godini
1.	Grčka	8 milijuna putnika
2.	Turska	5,5 milijuna putnika
3.	Hrvatska	3,5 milijuna putnika

Izvor: Izradila studentica prema <https://cruising.org/en-gb> (02.09.2024.)

Zaključno tablici 8 vidljivo je kako istočnom regijom Mediterana prednjači Grčka s godišnjim prometom od 8 milijuna putnika u 2023. godini, neposredno nakon Grčke je Turska sa 5,5 milijuna putnika, te Hrvatska s 3,5 milijuna putnika u 2023. godini.

4.2.2.1. Grčka kao destinacija za kružna putovanja

Grčka, jedna je od svjetski najpoznatijih destinacija za kružna putovanja koja mami pažnju mnogih putnika svojom očaravajućom ljepotom gradova, prirode, slikovitih otoka kao i tisućljetnim povijesnim spomenicima.

Grčka je idealna destinacija za putnike koji imaju želju za istraživanjem bogate povijesti i kultura ove zemlje, ali i za one koji se žele opustiti na nekim od najljepših plaža Mediterana.

Neke od najpoznatijih grčkih luka za kružna putovanja su Pirej, Mykonos i Santorini, te kontinuirano privlače putnike što je vidljivo u tablici 9 koja prikazuje tokove putnika u luci Pirej i Mykonos u 2023. godini.

Tablica 9. Tokovi putnika u vodećim grčkim lukama za kružna putovanja u 2023.

Luka	ukupan broj putnika za 2023. godini	postotak putnika prema dobi (%)	prosječna duljina boravka (dani)
Tokovi putnika na kružnim putovanjima u Grčkoj			
Pirej	2,9 milijuna	18 - 30 godina: 19 %	1-2 dana
		31-50 godina: 44 %	
		51+ godina: 37 %	
Mykonos	1,2 milijun	18 - 30 godina: 28 %	1 dan
		31-50 godina: 40 %	
		51+ godina: 32 %	

Izvor: Izradila studentica prema <https://www.piraeus.org/> i <https://cruising.org/en-gb>

(02.09.2024.)

Luka za kružna putovanja Pirej luka je s najvećim prometom kružnih putovanja u Grčkoj, što je prikazana i u tablici 9, gdje je jasno vidljiva prednost luke Pirej s 2,9 milijuna putnika u 2023. godini, naspram luke Mykonos koja bilježi 1,2 milijuna putnika. Putnici u dobi između 31 – 50 godina čine većinsku skupinu putnika u ovoj regiji koju posjete najčešće na dan, dva.

- **Pirej**

Luka Pirej jedna je od najznačajnijih i najprometnijih grčkih luka, smještena svega 12 kilometara od Atene, glavnog grada Grčke. Pirej predstavlja točku prispjeća milijuna putnika koji žele vidjeti, istražiti i doživjeti Atenu i njezina bogatstva.

Luka Pirej se sastoji od tri glavna terminala za kružna putovanja, Terminal A – Miaoulis, Terminal B – Themistocies i Terminal C – Alikomos i imaju mogućnost prihvata najvećih brodova za kružna putovanja. Luka je opremljena najmodernijim sadržajima kako putnicima ništa ne bi falilo, a samim time luka pruža usluge transfera prema Ateni i okolnim područjima kako bi putnici bili maksimalno zadovoljni.⁶¹

- **Mykonos**

Mykonos je jedna od trenutno najpopularnijih destinacija za ljetovanje, a zahvaljujući svojoj živahnoj atmosferi i pristupu raznovrsnim destinacijama na Egejskom moru savršena je lokacija za kružna putovanja. Prelijepim plažama, povijesnom arhitekturom i mnoštvom restorana, kafića, barova otok privlači mnogobrojne turiste diljem svijeta pružajući iskustvo koje spaja uživanje, odmor i istraživanje.

Luka za kružna putovanja Mykonos ima dvije opcije kod prihvata broda za kružna putovanja, jedna je opcija privez broda u novoj luci Tourlos, ili sidrenjem broda u blizini Mykonosa, te prijevozom putnika tenderima do obale ovog fascinirajućeg otoka.⁶²

4.2.2.2. Turska kao destinacija za kružna putovanja

Turska, destinacija kojoj rijetko tko može odoljeti, zahvaljujući geografskoj poziciji koja povezuje Europu i Aziju, te svojoj bogatoj povijesti, prekrasnim obalama i kulturi privlači mnogobrojne putnike.

Turska obala proteže se uz Sredozemno, Egejsko i Crno more, te nudi luke koje služe kao ključne točke za istraživanje i uživanje u ovoj fascinantnoj zemlji. Neke od luka za kružna putovanja koje spadaju pod regiju istočnog Mediterana su Istanbul, Antalya i Bodrum.

---

⁶¹ Piraeus port, <https://PiraeusPortofAthens> (14.08.2024.)

⁶² <https://www.cruise.co.uk/> (14.08.2024.)

Istanbul i Antalya su najznačajnije turske luke za kružna putovanja, koje svojom ljepotom privlače mnoge putnike što se može zaključiti i iz tablice 10.

Tablica 10. Tokovi putnika u vodećim turskim lukama za kružna putovanja u 2023.

Luka	ukupan broj putnika za 2023. godini	postotak putnika prema dobi (%)	prosječna duljina boravka (dani)
Tokovi putnika na kružnim putovanjima u Turskoj			
Istanbul	2,4 milijuna	18 - 30 godina: 21 %	1-2 dana
		31-50 godina: 46 %	
		51+ godina: 33 %	
Antalya	1,1 milijun	18 - 30 godina: 25 %	1-2 dana
		31-50 godina: 43 %	
		51+ godina: 32 %	

Izvor: Izradila studentica prema <https://cruising.org/en-gb> (02.09.2024.)

Iz tablice 10 vidljivo je kako je luka za kružna putovanja u Istanbulu daleko ispred luke u Antalyi po broju putnika u 2023. godini. Luka za kružna putovanja u Istanbulu bilježi posjetu 2,4 milijuna putnika u 2023. godini, što je duplo više od broja putnika u Antalyi koji je također relativno visok. U prosjeku dobna skupina putnika, posjetitelja ovih destinacija je između 31 i 50 godina.

- **Istanbul**

Istanbul, najvažnija turska luka za kružna putovanja, kao jedan od najvažnijih kulturnih i povijesnih središta svijeta, Istanbul putnicima ima za ponuditi nevjerojatno bogatstvo znamenitosti. Istanbul je prepoznatljiv po svom bogatom kulturnom životu i očaravajućom gastronomskom ponudom, a uz to putnici imaju priliku istraživati svjetski poznate znamenitosti poput Hagia Sophie, Topkapi palače, Galata tornja i poznati Grand Bazaar.

Galataport je luka za kružna putovanja u Istanbulu, sastoji se od jednog podzemnog terminala za kružna putovanja od 29 000 četvornih metara i dnevnim kapacitetom od 3 broda i 15 000 putnika. Opremljen najnovijom tehnologijom, cjelokupni promet putnika i prtljage *Galataport* Istanbul odvija se pod zemljom.⁶³

⁶³ Galata Port, <https://galataport.com/> (14.08.2024.)

- **Antalya**

Antalya je grad smješten na jugozapadnoj obali Turske na obali Sredozemnog mora. Grad je poznat po slikovitoj obali, prekrasnim plažama i bogatoj povijesti, putnicima osigurava čarobno iskustvo kombinacijom opuštanja i istraživanja kulturne baštine.

Luka za kružna putovanja u Antalyi zove se Port Akdeniz, smještena na jugozapadnoj obali uz Sredozemno more. Luka se sastoji od jednog od terminala specijaliziranog za kružna putovanja, terminal je opremljen sa svim potrebitim sadržajem za prijem putnika, uključujući carinske službe, restorane, trgovine i drugo, a može prihvaćati velike brodove za kružna putovanja.

4.2.2.3. Hrvatska kao destinacija za kružna putovanja

Zahvaljujući prekrasnoj, razgranatoj obali i gradovima ispisanim povijesnim događajima Hrvatska je idealna destinacija za kružna putovanja koja putnicima omogućuje odmor, uživanje i zagarantirano dobar provod.

Hrvatske destinacije, zbog svoje turističke atraktivnosti, posljednjih godina sve više postaju sastavni dio itinerara međunarodnih kružnih putovanja. Turizam kružnih putovanja u Hrvatskoj na uzlaznoj je putanji, a očekivan je rast potražnje u nadolazećim godinama.⁶⁴

Geografski položaj, atrakcijska osnova, lučka infrastruktura, sigurnost, te dobra prometna povezanost samo su neki od pozitivnih aspekata Hrvatske kao destinacije za kružna putovanja.

Neke od najpopularnijih luka za kružna putovanja u Hrvatskoj su: Dubrovnik, Split, Zadar, Rijeka i Hvar, iako su po broju dolazaka kruzera i broju putnika Dubrovnik i Split daleko ispred drugih luka za kružna putovanja.

Tablica 11 prikazuje tokove putnika u lukama za kružna putovanja Dubrovnik i Split, koje svojim radom i ostvarenim kapacitetima pridonose razvoju industrije kružnih putovanja u Hrvatskoj.

---

⁶⁴ Gračan D., Alikier Radnić R., Ukran M.; Strateška usmjerenja nautičkog turizma u Europskoj uniji, Opatija 2011.,231. str

Tablica 11. Tokovi putnika u vodećim hrvatskim lukama za kružna putovanja u 2023.

Luka	ukupan broj putnika za 2023. godini	postotak putnika prema dobi (%)	prosječna duljina boravka (dani)
Tokovi putnika na kružnim putovanjima u Hrvatskoj			
Dubrovnik	1,3 milijuna	18 - 30 godina: 24 %	1-2 dana
		31-50 godina: 41 %	
		51+ godina: 35 %	
Split	0,9 milijun	18 - 30 godina: 27 %	1-2 dana
		31-50 godina: 39 %	
		51+ godina: 34 %	

Izvor: Izradila studentica prema <https://dubrovnik-port.com/> i <https://cruising.org/en-gb>
(02.09.2024.)

Podaci u tablici 11 pokazuju da su Dubrovnik i Split ključne luke za kružna putovanja u Hrvatskoj, s Dubrovnikom koji je 2023. godine ugostio 1,3 milijuna putnika, dok je Split primio 0,9 milijuna putnika. Obje luke bilježe najveći udio putnika u dobnoj skupini od 31 do 50 godina, dok mlađi putnici (18-30 godina) čine značajan dio prometa, osobito u Splitu. Prosječna duljina boravka putnika u obje luke iznosi 1-2 dana, što je uobičajeno za kružna putovanja.

- **Dubrovnik**

Dubrovnik, grad na krajnjem jugu Hrvatske, još poznat i kao Biser Jadrana, brodove za kružna putovanja i turiste privlači spektakularnim zidinama, centrom starog grada kao i predivnim plažama na kojima putnici mogu uživati na suncu uz obalu Jadranskog mora.

Luka Gruž glavna je luka grada Dubrovnika kao i lokacija glavnog terminala za kružna putovanja u Dubrovniku, koji ima mogućnost prihvata velikih brodova, Terminal je opremljen modernom tehnologijom, te posjeduje sve potrebno za zadovoljavanje potreba i želja putnika, kao i osnovnih funkcija

- **Split**

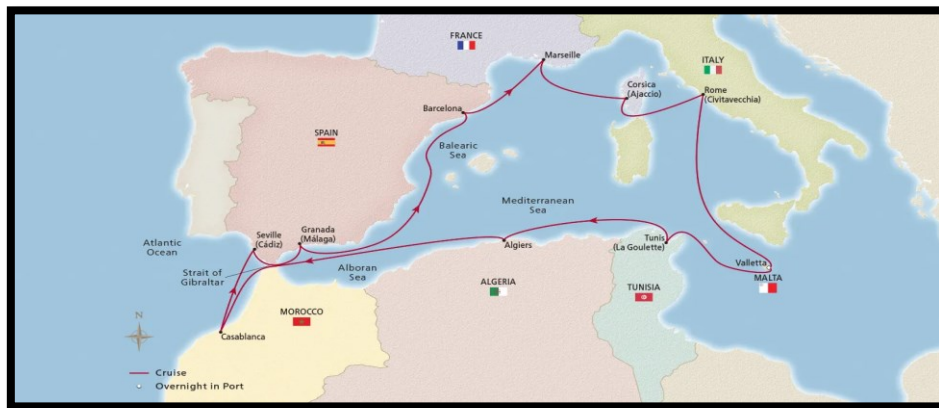
Split je dugi najveći grad u Hrvatskoj, ujedno i glavni grad Dalmacije, smješten na obali Jadranskog mora. Putnici koji pristaju u Split, grad koji pruža priliku istraživanja šarmantnih ulica starog grada, uživanja u kulinarskim specijalitetima dalmatinske kuhinje.

Luka Split ima jedan specijalizirani terminal za prihvata brodova za kružna putovanja, koji se sastoji od 10 vezova. Terminal je smješten svega 10 minuta od centra grada gdje putnici mogu upijati ljepotu grada i način života tamošnjeg stanovništva.⁶⁵

4.2.3. Južni Mediteran kao destinacija za kružna putovanja

Južni Mediteran se ističe kao atraktivna regija za kružna putovanja nudeći putnicima posjetu osebnim zemljama bogate kulture, povijesti i karaktera.

Shema 3 prikazuje geografski prikaz destinacija za kružna putovanja u Južnom Mediteranu, rutu koja spaja dva kontinenta i putnicima pruža mogućnost posjete najpopularnijim destinacijama Mediterana.

Shema 3. Geografski prikaz južnog Mediterana

Izvor: preuzeto s <https://www.vikingcruises.com> (14.08.2024.)

Karta južnog Mediterana prikazuje zemlje koje su najčešće uključuju u itinerare kružnih putovanja južnim Mediteranom. Neke od zemalja koje su dotiču ovom turom su Španjolska, Italija, Malta, Maroko i Tunis.

Čar putovanja južnim Mediteranom jest prilika istraživanja dva kontinenta, dvije različite kulture kao i dvije grane povijesti.

⁶⁵ Split Port, <https://portsplit.hr/> (14.08.2024.)

Tablicom 12 prikazan je plasman zemalja južnog Mediterana prema stopi posjećenosti, od najposjećenijih prema onim manje posjećenima, s podacima o godišnjem prometu kružnih putovanja za Grčku, Tursku i Hrvatsku u 2023. godini.

Tablica 12. Godišnji promet destinacija kružnih putovanja južnim Mediteranom u 2023. godini

DESTINACIJE KRUŽNIH PUTOVANJA ISTOČNIM MEDITERANOM		
	Država	Godišnji promet kružnih putovanja u 2023. godini
1.	Maroko	1,2 milijuna putnika
2.	Turska	0,8 milijuna putnika

Izvor :Izradila studentica prema <https://cruising.org/en-gb> (02.09.2024.)

Na tablici 12 prikazan je godišnji promet destinacija kružnih putovanja u regiji južnog Mediterana, Maroko bilježi 1,2 milijuna putnika na godišnjoj razini prometa kružnih putovanja u 2023. godini, dok Tunis bilježi svega 0,8 milijuna putnika u istom periodu.

4.2.3.1. Maroko kao destinacija za kružna putovanja

Maroko, Sjevernoafrička zemlja smještena u Magreb regiji kontinenta. Na sjevernom dijelu države proteže se pogled na Sjeverno more dok se sa zapadne strane nadzire prostranstvo Atlantskog oceana.

Maroko je zemlja koja putnicima pruža pogled u bogatu povijest i kulturu kako zemlje tako i njezinog naroda, dok raskošnom kuhinjom zemlja privlači ljubitelje gastronomske scene ove regije.

Maroko je idealna destinacija kružnih putovanja južnim Mediteranom, uživanje u kafićima i restoranima s pogledom na more, jahanje deva ili kampiranje u Saharskoj pustinji samo su neke od aktivnosti koje ova zemlja nudi svojim posjetiteljima.

Najpoznatije i najposjećenije luke u itinerarima kružnih putovanja ovom regijom su Casablanca i Tanger, što pokazuju i podaci o tokovima putnika u lukama za 2023. godinu prikazanih u tablici 13.

Tablica 13. Tokovi putnika u vodećim marokanskim lukama za kružna putovanja u 2023.

Luka	ukupan broj putnika za 2023. godini	postotak putnika prema dobi (%)	prosječna duljina boravka (dani)
Tokovi putnika na kružnim putovanjima u Maroku			
Casablanca	0,7 milijuna	18 - 30 godina: 22 %	1-2 dana
		31-50 godina: 45 %	
		51+ godina: 33 %	
Tanger	0,5 milijun	18 - 30 godina: 26 %	1 dan
		31-50 godina: 49 %	
		51+ godina: 32 %	

Izvor: Izradila studentica prema <https://cruising.org/en-gb> (02.09.2024.)

Tablica 13 pokazuje kako su Casablanca i Tanger glavne luke za kružna putovanja u Maroku, s Casablancom koja je 2023. godine primila 0,7 milijuna putnika, dok je Tanger primio 0,5 milijuna putnika. U obje luke većinu putnika čine osobe u dobi od 31 do 50 godina, dok Tanger ima nešto veći udio mlađih putnika (18-30 godina).

- **Casablanca**

Casablanca, najveći je grad a ujedno i ekonomsko-poslovni centar Maroka., smješten u središnjem zapadnom dijelu zemlje na Atlantskoj obali. Casablanca je najvažnija luka za kružna putovanja Maroka i jedna od ključnih točki za brodove za kružna putovanja čiji itinerar obuhvaća južni Mediteran ili zapadnu Afriku.

Casablanca je najveća luka za kružna putovanja smještena u blizini centra grada, udaljena svega 2 kilometra od svjetski poznatih atrakcija. Luka Casablanca ima jedan terminal namijenjen za prihvata brodova za kružna putovanja, terminal je opremljen najmodernijom opremom i tehnologijom, a ima kapacitet za prihvata velikih brodova.

- **Tanger**

Tanger je grad smješten na sjevernoj obali Maroka, uz Gibraltarski tjesnac, gdje se susreću Sredozemno more i Atlantski ocean. Tanger pruža jedinstveno iskustvo za posjetitelje koji žele osjetiti autentičnu marokansku kulturu s daškom europskog utjecaja.

Luka Tanger ili *Tanger Vile port*, značajna je luka sjevernog Maroka, smještena na Gibraltarskom tjesnacu što je čini savršenom lukom za kružna putovanja. Luka je udaljena

svoga 1,5 kilometra od centra starog grada odnosno 20 minuta pješaćenja do najpopularnijih destinacija.

4.2.3.2. Tunis kao destinacija za kružna putovanja

Tunis, najsjevernija je država u Africi, dio je Magreb regije kontinenta, graniči s Alžirom na zapadu i Libijom na jugoistoku, dok je na sjeveru i zapadu okružena Sredozemnim morem. S bogatom poviješću, kulturnom baštinom i dobro očuvanim arheološkim nalazištima kao što je Kartaga.

Tunis putnike privlači raznolikošću ponude, putnici imaju priliku uživati u povijesnom dijelu Tunisa, ali istražiti i novi modernizirani dio zemlje. Zemlja je poznata po svojim prekrasnim plažama duž obale Sredozemnog mora, gdje turisti mogu uživati u suncu i moru što za većinu predstavlja odmor.

Najpoznatija luka za kružna putovanja u Tunisu čiji su podaci o tokovima putnika prikazani u tablici 14 je luka *La Goulette*.

Tablica 14. Tokovi putnika u vodećoj luci Tunisa za kružna putovanja u 2023.

Luka	ukupan broj putnika za 2023. godini	postotak putnika prema dobi (%)	prosječna duljina boravka (dani)
Tokovi putnika na kružnim putovanjima u Tunisu			
La Goulette	0,4 milijuna	18 - 30 godina: 24 %	1 dan
		31-50 godina: 46 %	
		51+ godina: 30 %	

Izvor: Izradila studentica prema <https://cruising.org/en-gb> (02.09.2024.)

Iz tablice 14 može se zaključiti kako je *La Goulette* glavno središte kružnih putovanja u Tunisu, s ukupno 0,4 milijuna putnika u 2023. godini. Najveći udio putnika čine osobe u dobi od 31 do 50 godina (46%), dok mlađi putnici (18-30 godina) i stariji putnici (51+ godina) također čine značajne segmente. Prosječna duljina boravka u luci *La Goulette* iznosi samo 1 dan, što ukazuje na brze i kratke posjete.

- **La Goulette**

La Goulette, gradić i luka u blizini glavnog grada Tunisa. Nalazi se na uskom pješkovitom pojasu, koji dijeli Tunisko jezero od Tuniskog zaljeva. Luka zbog pogodnog položaja i blizine grada, te znamenitosti i destinacija koje putnike privuku da posjete ovu regiju povećava stopu posjećenosti.

Luka *La Goulette* je glavna luka za kružna putovanja u Tunisu, se upravljala jedim terminalom za kružna putovanja koji ima kapacitet prihvata velikih brodova. Sadržaji terminala prilagođeni su potrebama putnika, uključujući trgovine, turistički info pult, organizirane izlete kao i prijevoz do željenih lokacija.

4.3. PRIMJER KRUŽNIH PUTOVANJA U MEDITERANU – KOMPANIJA “*Royal Caribbean International*“

Kružna putovanja Mediteranom predstavljaju jedno od najpoželjnijih destinacija, a kompanija *Royal Caribbean International* uvelike sudjeluje u oblikovanju ovog tržišta. Kompanija je poznata je po inovativnosti pristupa održivosti, kombinirajući luksuzna putovanja s ekološki i društveno odgovornim praksama.

4.3.1. Kompanija *Royal Caribbean International*

Royal Caribbean International, prethodno poznata kao *Royal Caribbean Cruise Line* kompanija je za kružna putovanja osnovana u Norveškoj u 1968. godini. Sa sjedištem u Miamiu na Floridi jedna je od najvećih kompanija za kružna putovanja po prihodnima ali i po broju putnika.

Kompanija *Royal Caribbean International* posluje već više od pola stoljeća pridonoseći industriji kružnih putovanja inovacijama. Kompanija upravlja s 25 brodova za kružna putovanja opremljenih najsuvremenijom tehnologijom, osmišljenom kako bi putnicima pružili jedinstveno iskustvo i avanturu. Itinerari kompanije obuhvaćaju 240 destinacija u 61 zemlji na 6 kontinenta, uključujući i ekskluzivno odmaralište *Royal Caribbean Internationala* na Bahamima, *Perfect Day at CocoCay*.⁶⁶

---

⁶⁶ *Royal Caribbean International*, <https://www.royalcaribbeanpresscenter.com/> (11.08.2024.)

Uz svoje impresivne flote brodova, *Royal Caribbean International* poznata je i po kontinuiranom unapređivanju iskustva putnika, nudeći inovativne sadržaje kao što su surfanje na brodu, stakleni vidikovci s panoramskim pogledom i razne tematske parkove.

Kompanija *Royal Caribbean International* se ističe i svojom predanošću održivosti, provodeći brojne inicijative za smanjenje negativnog utjecaja na okoliš, uključujući energetske učinkovite tehnologije, smanjenje emisija i programe upravljanja otpadom, čime postavlja standarde za održivi razvoj u industriji kružnih putovanja.

Kompanija nudi širok spektar destinacija diljem svijeta, pružajući putnicima priliku za upoznavanje kultura, atrakcija i uživanja u pejzažima. Svojom bogatom ponudom kompanija obuhvaća destinacije na 6 kontinenata, od idiličnih tropskih Kariba do egzotičnih luka Azije, magičnih pejzaža Aljaske, te kulturno bogatih Europskih prijestolnica.

Grafikonom 7 prikazan je broj putnika na kružnim putovanjima kompanije *Royal Caribbean International* u periodu od 2013. do 2023. godine.

Grafikon 7. Broj putnika na kružnim putovanjima kompanije *Royal Caribbean International* od 2013. do 2023. godine

Izvor: Izradila studentica prema <https://www.statista.com/> (12.08.2024.)

Iz grafikona 7 može se zaključiti uzastopni porast broja putnika iz godine u godinu, izuzevši 2020. godine kada je cijela industrija kružnih putovanja pretrpjela velike gubitke kao posljedice pandemije Covid-19. 2022. godine zabilježen je snažan porast broja putnika, što je označilo snažan oporavak industrije, a rast broja putnika nastavlja se i u 2023. godini.

Kompanija *Royal Caribbean International* jedna je od najčešćih izbora putnika za putovanja Mediteranom zbog raznovrsnosti ponude, te prihvatljivih cijena. Royal Caribbean

International nudi itinerare zapadnim, južnim i istočnim Mediteranom omogućujući putnicima posjetu zemljama kao što su Italija, Španjolska, Grčka i mnoge druge.

Putnicima je pružena mogućnost za posjetom najpoznatijih svjetskih atrakcija poput Akropole u Ateni, Koloseuma u Rimu, Sagrada Familie u Barceloni, ili samo uživanje u raznolikosti običaja, kulture i načina života.

Mediteran je u 2023. godini zabilježio rekordne kapacitete kružnih putovanja s više od 170 brodova koji su Mediteranom plovili cijele godine, a u pet najvećih brodova za kružna putovanja koji su pridonijeli tom rezultatu je i *Symphony of the Seas* kompanije *Royal Caribbean International*. *Symphony of the Seas* izgrađen je 2018. godine, te ima kapacitet primiti 5 488 putnika. S tonažom od 227 625 *Symphony of the Seas* je najveći brod za kružna putovanja u 2023. godini koji plovi Mediteranom.⁶⁷

4.3.2. Rute kompanije “*Royal Caribbean International*“ Mediteranom

Royal Caribbean International nudi različite rute Mediteranom koje razlikuju različiti faktori kao destinacije, trajanje ili cijena putovanja. Raznolikost ponude omogućuje putnicima da odaberu iskustvo koje najbolje odgovara njihovim interesima.

1) Četrnaestodnevno kružno putovanje Mediteranom

Detaljan itinerar luka obuhvaćenih četrnaestodnevnom kružnim putovanjem Mediteranom, brodom *Odyssey of the Seas*, prikazan je Shemom 4.

---

⁶⁷ <https://cruiseindustrynews.com/> (12.08.2024.)

Shema 4. Prikaz itinerara četrnaestodnevno kružnog putovanja Mediteranom

Izvor : <https://mycruises.com.au/> (13.08.2024)

Četrnaestodnevno kružno putovanje obuhvaća ključne pomorske destinacije, te omogućuje sveobuhvatan prikaz rute četrnaestodnevno putovanja Mediteranom, Prema shemi 1 vidljivo je kako je polazišna luka Civitavecchia u Rimu kojeg putnici imaju priliku istraživati tri dana, četvrti dan predodređen je za jednodnevnu posjetu Napulju.

Peti dan putnici imaju mogućnost uživati u odmori i zabavnim aktivnostima na brodu koji cijeli dan plovi do sljedeće luke. Šesti, sedmi i osmi dan pružaju mogućnost upoznavanja Grčke posjetom Santorinija i Atene. Deveti, deseti i jedanaesti dan putnici imaju mogućnost uživati u ljepotama Turske obilazeći gradove Ephesus i Istanbul. Putovanje završava trodnevnom plovidbom do luke Civitavecchia.

2) Osamnaestodnevno kružno putovanje Mediteranom

Osamnaestodnevno putovanje brodom za kružna putovanja putnicima omogućuje nezaboravno iskustvo upoznavanja nepoznatog, otkrivanja novog i istraživanja različitog, itinerarima koji nude priliku obilaska Španjolske, Italije, Grčke, Hrvatske i Turske.

Shema 5 prikazuje itinerar luka obuhvaćenih osamnaestodnevno kružnog putovanja Mediteranom, brodom *Explorer of the Seas*, kompanije *Royal Caribbean International*.

Shema 5. Prikaz itinerara osamnaestodnevno kružnog putovanja

Izvor: <https://mycruises.com.au/> (13.08.2024)

Kružno osamnaestodnevno putovanje započinje u Barceloni u Španjolskoj gdje putnici provode dva dana, te imaju mogućnost istražiti grad ispunjen arhitektonskim umjetnim djelima i bogatom kulturom. Treći dan brod pristize u luku Ajaccio na Korzici gdje je putnicima omogućeno jednodnevno istraživanje destinacije. Četvrti, peti, šesti i sedmi dan putovanja predodređeni su za istraživanje čari i ljepote Italije, posjećujući Rim, Messinu i Ravenu. Osmi dan putovanja putnici uživaju u sadržaju koji nudi brod. Deveti, deseti i jedanaesti dan rute putnici uživaju u prirodnim ljepotama i arhitektonskim čudima Grčke posjećujući Santorini, Mykonos i Atenu. Dvanaesti dan brod ponovno plovi kako bi trinaesti dan putnici mogli uživati u Splitu u Hrvatskoj. Od četrnaestog do osamnaestog dana putnici uživaju u Italiji razgledavajući Ravenu-Veneciju i Milano.

3) Dvadeset četverodnevno kružno putovanje Mediteranom s polazišnom lukom u New Yorku-u u SAD-u.

Legendarna ruta za kružna putovanja New York – Mediteran predstavlja nezaboravno avanturu između Atlantskog oceana i Sredozemnog mora. Putnicima se pruža mogućnost posjete New Yorku, šarmantnoj Italiji, kao i pejzažima Grčkih otoka.

Shema 6 prikazuje detaljan itinerar dvadeset četverodnevnog kružnog putovanja Mediteranom.

Shema 6. Prikaz itinerara dvadeset četverodnevnog kružnog putovanja Mediteranom

Izvor: <https://mycruises.com.au/> (13.08.2024)

Zaključno, ovo legendarno putovanje jedinstvena je prilika za odmor, uživanje, upoznavanje ne samo kulture Mediterana nego i New Yorka, grada koji nikada ne spava i ima ponuditi za svakoga ponešto.

Putovanje započinje trodnevnim istraživanjem New Yorka a četvrti dan nastavlja se posjetom *Cape Liberty* u New Jearsyu. Od petog do devetog dana brod je u plovidbi, te putnici imaju mogućnost uživati u širokoj ponudi aktivnosti koja im se nudi. Deseti dan stižu u Ponta Delgadu u Portugalu i istražuju njezine ljepote, te nastavljaju s plovidbom još dva dana kako bi trinaesti dan stigli u Malagu u Španjolskoj i tako naredna dva dana istraživali ljepote koje Španjolska ima za ponuditi posjetom Cartagene i Valenice.

Petnaesti dan namijenjen je plovidbi kako bi putnici naredna dva dana mogli uživati u ljepotama Italije posjetom Rima, Firenze i Pise. Nakon upijanja talijanskog šarma i uživanja u talijanskoj poznatoj gastronomiji. Šesnaesti dan nastavljaju s plovidbom kako bi stigli do Grčke. Devetnaesti, dvadeseti i dvadesetprvi dan putovanja putnici uživaju u prirodnim ljepotama koje Santorini, Mykonos imaju za ponuditi. Dvadesetdrugi dan brod je ponovno u plovidbi kako se vratio u Italiju i doveo putnike u Napulj i ponovno Rim čime se putovanje završava.

5. PERSPEKTIVA RAZVOJA KRUŽNIH PUTOVANJA U MEDITERANU

Cilj ovog poglavlja istraživanja jest objasniti koncept održivosti, analizirati održivost kružnih putovanja u Mediteranu, identificirati ključne izazove i prepoznati inovativna rješenja za smanjenje negativnog utjecaja industrije kružnih putovanja na okoliš i lokalne zajednice.

5.1. DEFINICIJA I OSNOVNI ČIMBENICI ODRŽIVOG RAZVOJA

Održivi razvoj definira se kao opstojni, obazrivi ili uravnoteženi razvitak. Filozofija na kojoj se temelji održivi razvoj predstavlja koncept razvoja, ili podržavanje rasta i promjene strukture proizvodnje i potrošnje, uz održavanje najviše razine kakvoće i iskorištenosti prirodnih resursa.⁶⁸

Za postizanje ekološke održivosti nužna je usmjerenost cjelokupnog gospodarstva ka višem cilju, odnosno želja za smanjenjem negativnog otiska na okoliš. Održivi razvoj ključan je čimbenik za suzbijanje problema na svjetskoj razini poput klimatskih promjena i degradacije okoliša, povećanjem svjetske populacije, te neravnomjernim iskorištavanjem prirodnih resursa, usmjerenja ka održivom postaju neophodna.

U procesu ostvarivanja održivog razvoja potrebno je poštivati šest osnovnih kriterija, a to su:

- 1) Integracija održivog rasta i razvoja,
- 2) holističko sagledavanje razvoja,
- 3) zadovoljavanje osnovnih ljudskih potreba,
- 4) postizanje socijalne jednakosti i pravde,
- 5) doprinos kulturnoj raznolikosti kao i socijalnom samoodređenju,
- 6) ostvarivanje ekološkog integriteta.

---

⁶⁸ Luković D., Gržetić Z.; Nautičko turističko tržište u teoriji i praksi Hrvatske i Europskog dijela Mediterana, Split 2007., 247. str

Održivi razvoj predstavlja odnos između dinamičnih gospodarskih sustava koji su rezultat čovjekova djelovanja, i dinamičnih ekoloških sustava koji se mijenjaju usporenim tokom, a koji moraju biti u međusobnoj ekološkoj ravnoteži.⁶⁹

Društvo je komponenta koja predstavlja zajednicu kulturoloških razlika i očuvanja kulturne baštine, dok je gospodarstvo komponenta koja omogućuje održavanje stabilnosti cijena, zaposlenja, uštedu troškova kao i ekonomsku efikasnost.⁷⁰

U fokusu održivog razvoja zasigurno je smješten ekološki aspekt, zbog pretjerane količine onečišćenja okoliša. Ključni aspekti ekološki održivog razvoja su zaštita biološke raznolikosti, upravljanje prirodnim resursima ne ugrožavajući pritom njihovu obnovljivost.

Ekološka održivost urbanog društva predstavlja razvijanje zelenih površina i promocija ekološki prihvatljivih građevinskih praksi. Ekološka održivost urbanog društva usredotočena je na zaštitu vodenih ekosustava i šuma kao ključnih faktora za stabilizaciju klime i održavanje ekosistemskih usluga.

Promet predstavlja dio ljudskih aktivnosti koji imaju znatan utjecaj na obogaćivanje, oplemenjivanje i kakvoću čovjekova života, no također u svijetu ekološke svijesti predstavljen je kao “negativac”.⁷¹

Europski zeleni plan predviđa značajno povećanje korištenja održivih oblika prijevoza, kao što su bicikl, električni romobil ili javno gradski prijevoz kao što su autobusi, tramvaji ili vlakovi, što utječe na smanjenje korištenja fosilnih goriva.

Europa razvija strateški dokument za Europsku uniju pod nazivom “*European Green Deal*” što bi u prijevodu bilo Europski zeleni plan. Razvojem ovog strateškog dokumenta pojavljuje se kao odgovor na probleme klimatskih promjena i onečišćenja okoliša koji predviđaju direktnu prijetnju egzistenciji Europe.⁷²

Cilj Europskog zelenog plana je pretvoriti Europsku uniju u moderno, resursno i konkurentno tržište, te zajamčiti da⁷³:

---

⁶⁹ Luković D., Gržetić Z.; Nautičko turističko tržište u teoriji i praksi Hrvatske i Europskog dijela Mediterana, Split 2007., 247. str

⁷⁰ <https://lora.bioteka.hr/> (15.08.2024.)

⁷¹ M. Črnjar, K. Črnjar; Menadžment održivoga razvoja, Rijeka 2009., 27. str.

⁷² N. Malkoč (2022.). Zelena logistika. Završni rad. Preuzeto s [urn:nbn:hr:187:575625](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:hr:187:575625) (16.08.2024.)

⁷³ Preuzeto s <https://ec.europa.eu/> (16.08.2024.)

- 1) Do 2050. godine nema neto emisija stakleničkih plinova,
- 2) gospodarski rast nije ovisan o uporabi resursa,
- 3) niti jedna osoba niti regija nisu zanemareni.

U cilju postizanja nulte neto emisije do 2050. godine, Europska unija u 2021. godini donosi pravno obvezujući okvir. Cilj postizanje nulte neto emisije do 2050. godine sadržan je u Zakonu o klimi, pružajući smjernice i politike koje će omogućiti bržu i efikasniju realizaciju plana. Cilj unutar Zakona o klimi Europske unije jest da Europa postane prvi klimatski neutralan kontinent.⁷⁴

Plan predviđa povećanje udjela obnovljivih izvora energije na najmanje 32 %, te povećanje energetske učinkovitosti za 32,5 %. Dekarbonizacijom industrije, održivim upravljanjem resursima kao i zaštitom bioraznolikosti, te smanjenjem otpada pospješuje se dugoročna održivost.

Poticanje kružnog gospodarstva, razvoj novih tehnologija, pružanje podrške inovacijama kojima je krajnji cilj smanjenje potrošnje resursa i stope zagađenosti emisijama smješteni su u središte plana održivog razvoja uz dodatne napore za smanjenje onečišćenja zraka, vode i tla, što rezultira poboljšanjem kvalitete života sadašnjim i budućim generacijama.

5.2. ODRŽIVI RAZVOJ U POMORSTVU

Održivi razvoj je ključni faktor modernog pomorstva, s naglaskom na rastuću svijest o svakodnevnom ekološkim izazovima s kojima se svijet susreće. Pomorska industrija jedna je od većih industrija koje bilježe kontinuirani rast, te je integrirani dio globalnog gospodarstva koji pridonosi globalnoj trgovini ali istovremeno uzrokuje niz problema ekološkog pitanja.

Pomorstvo ima značajnu ulogu u globalnom razvoju već stoljećima, pružajući mogućnost trgovine, kulturne razmjene i putovanja. Rast pomorske industrije pruža značajan utjecaj na okoliš, uključujući emisije stakleničkih plinova, degradaciju morskih ekosustava i zagađenja mora. Zbog negativnih otisaka koje pomorska industrija pruža na okoliš nužno je integrirati načela održivog razvoja i poslovanja u svoje module i prakse.

---

⁷⁴ <https://commission.europa.eu/> (16.08.2024.)

Pomorstvo u kontekstu održivog razvoja podrazumijeva održavanje ravnoteže između društvene odgovornosti, ekonomskog napretka i zaštite okoliša. Održivi razvoj u pomorstvu definira se također kao pristup koji nastoji minimalizirati negativne utjecaje na okoliš i ljude, te istovremeno maksimizirati ekonomske koristi.

Jedan od ključnih izazova suvremenog doba su emisije stakleničkih plinova, koje, prema procjenama Međunarodne pomorske organizacije (IMO), mogu porasti između 50 % i 250 % do 2050. godine u usporedbi s razinama iz 2008. godine. Ovaj široki raspon projekcija naglašava neizvjesnost razvoja pomorskog sektora u nadolazećim desetljećima, čime se ukazuje na hitnu potrebu za oblikovanjem strategija koje će omogućiti prijelaz prema održivoj pomorskoj budućnosti.⁷⁵Usklađivanje održivog razvoja u pomorstvu s međunarodnim pravnim okvirima, kao što su oni koje postavlja Međunarodna pomorska organizacija (IMO), kako bi globalna učinkovitost u postizanju održivih ciljeva bila osigurana.

Brodovi za kružna putovanja, kao i kružna putovanja općenito jedan su od najizazovnijih faktora pomorske industrije u kontekstu održivosti, obzirom na značajan porast u posljednjim desetljećima. Shodno tome potrebno je razmatrati kako kružna putovanja kao specifična grana pomorstva mogu pridonijeti ostvarenju globalnim ciljevima održivog razvoja, uzimajući u obzir njezin utjecaj na okoliš, ekonomiju i društvo.

Industrija kružnih putovanja jedna je od najbrže rastućih grana turizma koja nudi jedinstvenu priliku putnicima da posjete više destinacija u relativno kratkom vremenu, što je omogućilo značajan rast popularnosti ovog načina putovanja, no uz rast industrije dolazi do velike stope zagađenja. Industrija zbog visoke potrošnje energije, velikih emisija štetnih plinova, te potencijalno destruktivnih utjecaja na lokalne zajednice i osjetljive ekosustave.

Brodovi za kružna putovanja predstavljaju gradove na vodi s vlastitim energetske sustavima, kanalizacijom i opskrbom vodom, što pruža značajan utjecaj na ekološki otisak. Ogromne količine fosilnih goriva koje koriste veliki brodovi za kružna putovanja, rezultira visokim razinama emisija ugljičnog dioksida (CO₂), sumpornih oksida (SO_x), dušikovih oksida (NO_x), te drugih zagađivača. Emisije koje nastaju kao posljedica kružnih putovanja značajno doprinose globalnom zagrijavanju, kiselim kišama, te zagađenju zraka.

---

⁷⁵ D. Rekić (2023.). Razvoj ekološki održivog pomorstva i luka. Diplomski rad. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:187:236077> (16.08.2024.)

Otpadne vode koje proizvode brodovi za kružna putovanja mogu sadržavati opasne tvari, uključujući kemikalije i fekalije.

Implementacijom naprednih sustava za obradu otpadnih voda i smanjenje uporabe plastike na brodovima pridonosi očuvanju ekosustava i smanjenju onečišćenja mora i oceana.

Održivi razvoj u pomorstvu, preciznije u industriji kružnih putovanja, može se promatrati s ekonomskog aspekta koji potiče lokalna gospodarstva na odgovornu suradnju s lokalnim zajednicama. Kroz ulaganja u održivi turizam ostvaraju se nova radna mjesta, povećavaju se prihodi za lokalne poduzetnike, te se podržava kontinuirani razvoj infrastrukture. Težnjom ka ostvarivanju održivosti industrije stvara se pravedniji ekonomski model u kojem korist od turizma imaju kako globalne korporacije tako i lokalne zajednice.

Društvene prednosti promoviraju ekološki odgovoran turizam, koji poštuje lokalnu kulturu i okoliš, što omogućuje dugoročnu održivost turističkih destinacija. Utjecaj putnika na okoliš i kulture koje posjećuju dovodi do dublje svijesti i odgovornijeg ponašanja što rezultira dugoročnim koristima za destinacije kružnih putovanja, ali i obogaćuje iskustvo putnika.

5.3. ODRŽIVI RAZVOJ KRUŽNIH PUTOVANJA U MEDITERANU

Industrija kružnih putovanja kao jedan od najbrže rastućih sektora unutar globalne turističke industrije, s Mediteranom kao jednom od najpopularnijih destinacija. Usprkos brojnim ekonomskim prednostima koje donosi lokalnim zajednicama, poput povećanja stope zaposlenosti, prihoda od turizma, kao i globalne promocije destinacija, ovaj oblik turizma također nosi niz izazova u pogledu održivosti.

Prekomjerne količine putnika na određenim destinacijama, onečišćenje okoliša, te socioekonomski pritisak na lokalne zajednice samo su neki od problema povezanih s kružnim putovanjima u ovoj regiji.

Meditranska regija privlači milijune posjetitelja godišnje zahvaljujući svojim povijesnim znamenitostima, prirodnim ljepotama i kulturnom baštinom. Obzirom na ponudu koju nudi, Mediteran je postao jedno od najvažnijih tržišta za industriju kružnih putovanja, no međutim, popularnost kružnih putovanja dovodi do problema prekomjernog turizma osobito u

manjim obalnim područjima poput Venecije, Santorini-ja i Dubrovnika. Gradovi poput ovih nerijetko postaju prenapučeni i preplavljeni turistima tijekom sezone, što stvara izazove za lokalnu infrastrukturu, prirodne resurse regije i kvalitetu života lokalnog stanovništva.

Značajan ekološki problem koji nastaje kao rezultat ekonomski pozitivnog poslovanja industrije kružnih putovanja jest onečišćenje zraka i mora. Kružni brodovi koriste goriva koja proizvode velike količine sumporovih oksida, dušikovih oksida, ugljičnog dioksida i čestica, što predstavlja štetan utjecaj na zdravlje ljudi i ekosustava.

Otpadne vode, kanalizacija i čvrsti otpad koji se ispuštaju iz broda mogu izazvati značajnu degradaciju morskog okoliša. Ekološki pritisci poput ovih zahtijevaju hitne intervencije kao bi se očuvala održivost destinacija Mediterana.

Turističke destinacije koje se oslanjaju na kružna putovanja često se suočavaju s problemom senzacionalnosti, gdje kratkotrajni i intenzivni priljevi putnika narušavaju normalan ritam života lokalnih zajednica. Nedostatak koordinacije i planiranja između različitih dionika i industriji, uključujući lokalne vlasti, kompanije za kružna putovanja i zajednice predstavlja značajan problem pri ostvarivanju održivosti industrije u regiji Mediterana. Industrija kružnih putovanja ekonomsku korist donosi kompanijama za kružna putovanja dok lokalne zajednice snose posljedice za negativne učinke turizma bez značajnijeg ekonomskog udjela.

Kako bi se došlo do solucija za izazove održivosti koje stvara industrija kružnih putovanja potrebno je kontinuirano uvođenje inovativnih i integriranih pristupa održivosti. Jedno od ključnih rješenja za postizanje ekološke održivosti kružnih putovanja je prelazak na ekološki prihvatljivije izvore energije. Korištenje ukapljenog prirodnog plina (LNG), hibridne pogone ili čak električne sustave značajno smanjuje emisije stakleničkih plinova i onečišćenja zraka. Kompanije za kružna putovanja okreću se ka održivijem razvoje, pa tako ulažu izgradnju "zelenih brodova" koji koriste napredne sustave za pročišćavanje otpadnih voda i reciklažu otpada, čime se smanjuje pritisak na ekološki sustav.

Regulacija i upravljanje kružnim putovanjima važan su aspekt održivosti kružnih putovanja. Mnogi mediteranski gradovi započinju s uvođenjem strožih propisa za brodove za kružna putovanja, pa je tako na primjer, Venecija uvela naknade za ulazak brodova i ograničila broj velikih brodova za kružna putovanja koji mogu pristati u povijesnom centru grada, dok je Dubrovnik uveo ograničenja na broj brodova za kružna putovanja koji mogu istovremeno

pristati u luku. Ove mjere uvelike pomažu u smanjenju prekomjernog turizma i zaštiti kulturne baštine.

Promoviranje odgovornog turizma također igra ključnu ulogu u smanjenju pritiska na održivost popularnih destinacija. Kompanije za kružna putovanja surađujući s lokalnim zajednicama mediteranske regije razvijaju ideju održivih izleta i aktivnosti koje će smanjiti pritisak na osjetljive lokacije i putnicima pružiti autentična iskustva. Ova vrsta aktivnosti uključivat će prihvatljive ture, promociju lokalnih proizvoda i gastronomije, te edukaciju turista o važnosti očuvanja okoliša.

Kako bi se razumio utjecaj kružnih putovanja na Mediteranu te potencijal održivog razvoja u ovom sektoru, važno je analizirati statističke podatke koji ukazuju na ekološke, ekonomske i društvene aspekte industrije kružnih putovanja. Mediteranska regija privlači oko 20 % sveukupnih globalnih kružnih putovanja, što je čini drugom najvećom destinacijom za kružna putovanja nakon Kariba. Prema podacima *Cruise Lines International Association* (CLIA), više od 30 milijuna ljudi godišnje sudjeluje u kružnim putovanjima, a Mediteran kao regija kružnih putovanja godišnje privuče više od 7 milijuna putnika.

Emisija stakleničkih plinova iz brodova za kružna putovanja pruža značajan doprinos zagađenju okoliša u Mediteranu. Studija Europske agencije za okoliš pokazuje kako brodovi za kružna putovanja koji plove Mediteranom godišnje emitiraju više od 10 milijuna tona CO₂, što je ekvivalent godišnjim emisijama CO₂ cijelog grada kao što je Barcelona. Također, istraživanje organizacije Transport & Environment iz 2019. godine naznačuje kako su emisije sumporovih oksida koji proizlaze iz brodova za kružna putovanja koji plove europskim vodama, uključujući Mediteran, 10 puta veće nego ukupne emisije svih automobila u Europi.

Kružna putovanja također predstavljaju ekonomski izazov i priliku za lokalne zajednice, iako doprinosi milijardama eura prihoda u turizmu zemalja poput Italije, Španjolske i Grčke, ekonomska korist često nije ravnomjerno raspoređena.

Inovativna rješenja za povećanje održivosti uključuju uvođenje zelenih tehnologija na brodovima, prema *CLIA*, više od 60 % novih brodova za kružna putovanja koji su naručeni do 2027. godine imat će sustave za smanjenje emisije sumpora, a 18 % će koristiti ukapljeni prirodni plin (LNG) kao alternativno gorivo, što može smanjiti emisije stakleničkih plinova za

do 30 %. Digitalna transformacija luka, također ima mogućnost smanjenja emisija iz brodova koji stoje u lukama za do 98%.

Uvođenje inovativnih rješenja i strategija neophodno je kako bi se postigla održivost kružnih putovanja u Mediteranu, osiguravajući pritom da industrija kružnih putovanja kao popularna turistička aktivnost donosi koristi lokalnim zajednicama i očuvanju okoliša, umjesto ugrožavanja istih. Podaci ukazuju na to da postoji potreba za prelaskom na održive prakse kako bi se očuvala prirodna i kulturna baština Mediterana za buduće generacije.

5.4. ODRŽIVA KRUŽNA PUTOVANJA NA PRIMJERU KOMPANIJE “ROYAL CARIBBEAN INTERNATIONAL“

Kompanija *Royal Caribbean International* kao jedna od vodećih kompanija za kružna putovanja u industriji, ističe se kao pionir u promociji održivosti unutar pomorskog sektora. Obzirom na globalni utjecaj industrije kružnih putovanja, kompanija *Royal Caribbean International* primjećuje potrebu za odgovornim upravljanjem okolišem i društvenim resursima, te nizom inicijativa postavlja visoke standarde održivog razvoja ovog sektora.

Održivost u poslovanju kompanije *Royal Caribbean International* prepoznatljiva je po implementaciji naprednih ekoloških tehnologija kao i praksi na brodovima kompanije. Kompanija je bila među prvima koja počinje uvoditi sustave za smanjenje emisija, poput hibridnih motora i tehnologija za smanjenje potrošnje goriva.

Flota kompanije *Royal Caribbean International* uključuje brodove opremljene tzv. „scrubberima“, sustavima za pročišćavanje dimnih plinova, koji značajno smanjuju emisije sumporovih oksida (Sox) i drugih štetnih tvari u atmosferu.⁷⁶

“*Save the Waves*” ime je inicijative koju provodi kompanija *Royal Caribbean International*, a za cilj ima eliminirati uporabu plastičnih boca, slamki i drugih jednokratnih proizvoda od plastike na svim njihovim brodovima. Inicijativa ne pridonosi isključivo smanjenju plastičnog zagađenja, nego za cilj ima edukaciju putnika o štetnosti plastike i važnosti smanjenja uporabe iste.⁷⁷

---

⁷⁶ *Royal Caribbean International*, <https://www.royalcaribbean.com/sustainability-at-sea> (18.08.2024.)

⁷⁷ *Save the waves*, *Royal Caribbean International*, <https://www.savethewaves.org/> (18.06.2024.)

Kompanija je također uvele tehnologiju pod nazivom “*Advanced Wastewater Purification*“ ili skraćeno AWP, koja omogućava obradu otpadnih voda do razine čistoće koja nadmašuje sve međunarodne standarde, što uvelike smanjuje rizik od onečišćenja morskih ekosustava. Sustavi pružaju priliku ponovnog korištenja tretirane vode u tehničke svrhe na brodu, što reducira ukupnu potrošnju slatke vode.⁷⁸

Kompanija *Royal Caribbean International* prepoznatljiva je kompanije po naporima usmjerenima ka očuvanju bioraznolikosti, i to kroz inicijative kao što su partnerstvo s organizacijom WWF – *World Wildlife Fund* kompanije se posvećuje očuvanju ekosustava kao i promoviranja održivog ribarstva. Osnovni ciljevi ovog partnerstva su smanjenje emisije CO₂, zaštita osjetljivih morskih područja kao i promocija održivog razvoja u turizmu.

S obzirom na dosadašnji trud i ulaganje kompanija *Royal Caribbean International* nastavlja s razvojem ambicioznih planova kako bi dosegao zavidnu razinu održivosti unutar svoje flote i svojih operaciju u budućnosti. Jedan od najznačajnijih ciljeva kompanije je postizanje nulte neto emisije stakleničkih plinova do 2050. godine, kompanija planira značajna ulaganja u razvoj novih tehnologija, uključujući istraživanje i primjenu obnovljivih izvora energije poput solarnih i vjetroturbina na brodovima kako bi se postigao viši cilj.

Royal Caribbean također najavljuje razvoj nove klase broda pod nazivom „*Icon Class*“, čija se isporuka iščekuje u narednim godinama. Ova klasa broda koristiti će ukapljeni prirodni plin (LNG) kao glavni izvor goriva, čime će se značajno smanjiti emisije štetnih plinova u odnosu na tradicionalna fosilna goriva. *Icon Class* brodovi također će biti opremljeni najnovijim sustavima za energetska učinkovitost i smanjenje potrošnje, te naprednim tehnologijama za obradu otpada i otpadnih voda.⁷⁹

Jedan od planova kompanije Royal Caribbean također je nastavljnje inicijative “*Perfect Day Island Collection*“, koja uključuje razvoj privatnih otoka i destinacija dizajniranih prema načelima održivog turizma. Projekti poput ovih putnicima pružaju jedinstvena iskustva uz osiguranje minimalnog utjecaja na okoliš korištenjem održivih materijala, obnovljivih izvora energije kao i podršku lokalnim zajednicama.

---

⁷⁸ *Royal Caribbean International*, <https://www.royalcaribbeangroup.com/> (18.06.2024.)

⁷⁹ <https://www.cruise critic.com/> (18.06.2024.)

Royal Caribbean kao kompanija za kružna putovanja postavlja visoke standarde održivog razvoja unutar industrije, integracijom ekoloških inovacija i društvene odgovornosti u svoje poslovne procese.

Do sada postignuti uspjesi uvelike pridonose industriji, te služi kao uzor kompanijama iz industrije, a budućim planovima znatno će smanjiti negativan učinak na cjelokupni ekološki sustav.

6. ZAKLJUČAK

Industrija kružnih putovanja u Mediteranu predstavlja važan segment globalnog turističkog sektora, koji se suočava s izazovima balansiranja između ekonomske dobiti, društvene koristi i očuvanja okoliša. Analiza održivog razvoja kružnih putovanja u ovoj regiji otkriva složenu dinamiku koja zahtjeva sveobuhvatnu integraciju ekoloških, ekonomskih i društvenih dimenzija održivosti.

Prvo, s ekonomskog aspekta, kružna putovanja pridonose gospodarskom rastu mnogih mediteranskih zemalja, uključujući Italiju, Španjolsku, Francusku, Grčku i Hrvatsku. Prema podacima CLIA-e (Cruise Lines International Association), Mediteran predstavlja jedno od najpopularnijih odredišta za kružna putovanja, s udjelom od približno 17,3% u globalnoj industriji kružnih putovanja u 2023. godini. Godišnje se procjenjuje da kružna putovanja generiraju oko 28 milijardi eura direktne ekonomske aktivnosti u Europi, s 53 000 radnih mjesta u sektorima povezanim s industrijom. Međutim, ovaj rast dolazi s izazovima, poput senzualnosti, koncentracije turizma u određenim lukama i prekomjernog opterećenja lokalnih infrastruktura.

Ekološki izazovi povezani s kružnim putovanjima u Mediteranu iznimno su izraženi. Mediteran je poluzatvoreno more, što ga čini izuzetno osjetljivim na zagađenje. Prema procjenama Europske agencije za okoliš (EEA), industrija kružnih putovanja doprinosi s više od 10% ukupnih emisija sumporovih oksida (SO_x) u pomorskom prometu u Mediteranu. Istodobno, procjene pokazuju da brodovi za kružna putovanja u Mediteranu godišnje ispuste više od 3,5 milijuna CO₂. Posebno zabrinjava emisija dušikovih oksida (NO_x), koja je u posljednjih deset godina porasla za 31%. Ovi zagađivači ne samo da doprinose klimatskim promjenama, već i ozbiljno ugrožavaju zdravlje ljudi i morskih ekosustava. Upravo iz tog razloga ključno je da industrija kružnih putovanja implementira strože mjere smanjenja emisija i energetske učinkovitosti. Na primjer, prijelaz brodova s pogonom na tekući prirodni plin (LNG) može smanjiti emisije SO_x za 90-95% i CO₂ za do 20% do 2050. godine.

S društvenog aspekta, industrija kružnih putovanja može imati i pozitivne i negativne učinke na lokalne zajednice. Dok kružna putovanja stvaraju mogućnosti zapošljavanja i potiču kulturnu razmjenu, također mogu dovesti do prekomjernog turizma i negativnih društvenih posljedica, kao što su povećani troškovi života, poremećaji u lokalnom načinu života i degradaciji kulturnih znamenitosti. Primjerice, Barcelona, koja godišnje prima više od 2,7

milijuna putnika koji dolaze brodovima za kružna putovanja, mora se nositi s negativnim utjecajima na lokalnu zajednicu i infrastrukturu. Prema istraživanju koje je proveo Institut za okoliš i razvoj (IDDRI), potrebno je razviti strategije održivog razvoja koje će minimalizirati negativne utjecaje i maksimizirati koristi za lokalne zajednice, poput kvotnog sustava za broj brodova po danu ili poreza na brodove za kružna putovanja.

Primjeri kompanija poput Royal Caribbean International pokazuju kako industrija može preći na održivije poslovne modele. Kroz ulaganja u inovativne tehnologije i inicijative za održivo upravljanje, Royal Caribbean postavlja standarde za održivost u industriji kružnih putovanja. Njihovi naponi uključuju korištenje sustava za pročišćavanje ispušnih plinova, digitalizaciju operacija za smanjenje otpada i angažiranje lokalnih zajednica u turističkim aktivnostima. Prema njihovim izvještajima, ove inicijative su uspjele smanjiti emisije štetnih plinova za 40 % u posljednjih pet godina. Ovi primjeri pokazuju da je održivost izvediva, ali zahtjeva odlučne napore i dugoročna ulaganja.

S obzirom na postojeće izazove i prilike, budućnost održivih kružnih putovanja u Mediteranu ovisi o multidimenzionalnom pristupu. Regulatorna tijela, industrijski lideri, lokalne zajednice i turisti moraju zajednički raditi na postizanju održivosti. To uključuje strože regulacije emisija i onečišćenja, poticanje razvoja “zelenih“ tehnologija, diverzifikaciju turističke ponude i edukaciju putnika o održivom turizmu. Uvođenje novih tehnologija, poput sustava za nadzor okoliša koji značajno mogu smanjiti emisije štetnih plinova što značajno pomaže u smanjenju ekološkog otiska.

Zaključno, održivi razvoj kružnih putovanja u Mediteranu nije samo ekološki i ekonomski imperativ, već i ekonomska potreba. Unaprjeđenje održivih praksa unutar ove industrije može poslužiti kao model za druge sektore turizma i doprinosti održivijoj budućnosti turizma. Mediteranske zemlje, s bogatom poviješću i kulturnim nasljeđem, imaju priliku postati vodeći primjer održivog razvoja u turističkoj industriji, stvarajući ravnotežu između zaštite okoliša, ekonomskog rasta i dobrobiti lokalnih zajednica. Samo kroz koordinirane napore i inovativne pristupe može se postići dugoročna održivost i prosperitet industrije kružnih putovanja u ovoj regiji.

LITERATURA

KNJIGE

- 1) I. Črnjar, K. Črnjar; Menadžment održivoga razvoja, Rijeka 2009., 27. str.
- 2) Frančić ,V., Njegovan, M., Maglić, L.(2009.): Analiza sigurnosti putničkih brodova u nacionalnoj plovidbi, str. 1
- 3) Gračan D., Alikier Radnić R., Ukran M.; Strateška usmjerenja nautičkog turizma u Europskoj uniji, Opatija 2011.,236. str
- 4) Luković T., Gržetić Z.; Nautičko turističko tržište u teoriji i praksi Hrvatske i Europskog dijela Mediterana, Split 2007., 64. str.

ZNANSTVENI ČLANCI, RADOVI I PREZENTACIJE

- 1) Antolaš, J. (2020.) : Korporativna analiza kružnih putovanja, završni rad. (<https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:148:451793>)
- 2) Bedić, L. (2024.) : Uloga luka u organizaciji putovanja brodovima za kružna putovanja, završni rad. (<https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:119:393470>)
- 3) Dulčić A.: Elementi strategije razvitka hrvatskog turizma s osvrtom na područje Splitsko-dalmatinske županije, Turizam, Zagreb, broj 7-8, 1997., str 62.
- 4) Leiper, N. (1990.): Tourist Attraction System (article). (<https://www.sciencedirect.com/>)
- 5) Marčić, O. (2013.): Svjetska cruise industrija i njezin utjecaj na crsue odredišta, diplomski rad. (https://www.pfri.uniri.hr/web/hr/knjiznica/diplomske_radnje/f)
- 6) Milić Beran I., Draganić N.: An analysis of the dynamics od cruise traffic in the port of Dubrovnik (2019.). (<https://hrcak.srce.hr/file/343875>)
- 7) N. Malkoč (2022.). Zelena logistika. Završni rad. (<urn:nbn:hr:187:575625>)
- 8) Puhar, I. (2024.) : Kruzing turizam, završni rad. (<https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:760881>)
- 9) Rajš, M. (2019.) : Razvoj kruzing turizma u Republici Hrvatskoj, završni rad. (<https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:155:024933>)

- 10) Vukelić, N. (2022.): Tehničko-tehnološka obilježja brodova za kružna putovanja, završni rad. (<https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:187:719534>)

INTERNETSKI IZVORI

- 1) *Princessin Victoria Luise* <https://balancia.co.id/sailing-into-history-the-prinzessin-victoria-luise> (09.05.2024.)
- 2) <https://www.cruisedialysis.co.uk/> (09.05.2024.)
- 3) <https://www.globaldata.com/> (11.05.2024.)
- 4) *Norwegian Cruise Line* <https://www.ncl.com/> (11.05.2024.)
- 5) *Royal Caribben International* <https://www.royalcaribbean.com/> (11.05.2024.)
- 6) *Carnival Cruise Line* <https://www.carnival.com/> (11.05.2024.)
- 7) *Princess* <https://www.princess.com/> (14.05.2024.)
- 8) *Royal Caribbean Asia* <https://www.royalcaribbean.com/asia-cruises> (14.05.2024.)
- 9) <https://www.statista.com/> (30.05.2024.)
- 10) <https://www.oxfordeconomics.com/> (05.06.2024.)
- 11) *CLIA – Cruise Line International Associtaion* <https://cruising.org/> (05.06.2024.)
- 12) <https://cruise-industry-set> (05.07.2024.)
- 13) <https://www.global-cruise-trends-report-march-2024/> (15.06.2024.)
- 14) https://www.study_caribbean/ (15.06.2024.)
- 15) *Nassau Cruise Port* <https://www.nassaucruiseport.com/> (15.06.2024.)
- 16) <https://www.cogoport.com/hr> (15.06.2024.)
- 17) *San Juan Cruise Port* <https://sanjuancruiseport.com/> (15.06.2026.)
- 18) *Oranjestad Cruise Port* <https://www.iqcruising.com/> (15.06.2024.)
- 19) *Juaneu Cruise Port* <https://alaskatrippers.com/> (05.08.2024.)
- 20) <https://cruisemarketwatch.com/> (20.06.2024.)
- 21) *MSC Cruises* <https://cruise-line/msc-cruises> (05.08.2024.)
- 22) *MSC Cruises USA* <https://www.msccruisesusa.com/> (05.08.2024.)
- 23) *Disney Cruise Line* <https://disneyvacationclub.disney.go.com/> (08.05.2024.)
- 24) *Civitavecchia Cruise Port* <https://civitavecciaport> (11.08.2024.)
- 25) *Naples Port* <https://naplesport.org/> (11.08.2024.)
- 26) *Barcelona Cruise Port* <https://www.barcelona-cruise-port> (13.08.2024.)
- 27) *Malaga Cruise Port* <https://www.puertomalaga.com/> (13.08.2024.)

- 28) <https://www.viator.com> (13.08.2024.)
- 29) *Villefranche Cruise Port* <https://nice-villefranche-cruise-port> (13.08.2024.)
- 30) *Galataport* <https://galataport.com/> (14.08.2024.)
- 31) *Piraeus Cruise Port* <https://PiraeusPortofAthens> s (14.08.2024)
- 32) <https://www.cruise.co.uk/> (14.08.2024.)
- 33) *Split Port* <https://portsplit.hr/> (14.08.2024.)
- 34) *Royal Caribbean sustainable environment*
<https://www.royalcaribbeanpresscenter.com/> (11.08.2024.)
- 35) <https://www.ecosystemmarketplace.com> (15.08.2024.)
- 36) <https://lora.bioteka.hr/> (15.08.2024.)
- 37) <https://ec.europa.eu/> (16.08.2024.)
- 38) *European Green Deal* <https://commission.europa.eu/> (16.08.2024.)
- 39) *Save the waves, Royal Caribbean* <https://www.savethewaves.org/> (18.06.2024.)

POPIS SLIKA

Slika 1. Prvi brod za kružna putovanja *Prinzessin Victoria Luise*..... 5

POPIS TABLICA

Tablica 1. Vodeće svjetske kompanije za kružna putovanja u 2023. godini prema mišljenju putnika.....	Error! Bookmark not defined.
Tablica 2. Tehničko-pravni elementi luke za kružna putovanja	12
Tablica 3. Turistički elementi luke za kružna putovanja	Error! Bookmark not defined.
Tablica 4. Godišnji promet destinacija kružnih putovanja zapadnim Mediteranom u 2023. godini	39
Tablica 5. Tokovi putnika u vodećim španjolskim lukama za kružna putovanja u 2023.	40
Tablica 6. Tokovi putnika u vodećim talijanskim lukama za kružna putovanja u 2023.	42
Tablica 7. Tokovi putnika u vodećim francuskim lukama za kružna putovanja u 2023.	44

Tablica 8. Godišnji promet destinacija kružnih putovanja istočnim Mediteranom u 2023. godini	46
Tablica 9. Tokovi putnika u vodećim grčkim lukama za kružna putovanja u 2023.....	47
Tablica 10. Tokovi putnika u vodećim turskim lukama za kružna putovanja u 2023. ..	49
Tablica 11. Tokovi putnika u vodećim hrvatskim lukama za kružna putovanja u 2023.	51
Tablica 12. Godišnji promet destinacija kružnih putovanja južnim Mediteranom u 2023. godini	53
Tablica 13. Tokovi putnika u vodećim marokanskim lukama za kružna putovanja u 2023.	54
Tablica 14. Tokovi putnika u vodećoj luci Tunisa za kružna putovanja u 2023.....	55

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Tržišni udio najpopularnijih svjetskih odredišta za kružna putovanja u 2022. godini	14
Grafikon 2. Broj putnika na kruzerima diljem svijeta od 2009. do 2023., s predviđanjima do 2027. godine	22
Grafikon 3. Dobna struktura putnika na svjetskom tržištu kružnih putovanja u 2022. godini	24
Grafikon 4. Struktura putnika prema svjetskim regijama iz kojih putnici dolaze u 2022. godini	25
Grafikon 5. Broj putnika na brodovima za kružna putovanja u odabranim Mediteranskim lukama od 2019. do 2023. godine	36
Grafikon 6. Broj kružnih putovanja u Mediteranskim lukama od 2000. do 2023. godine	37
Grafikon 7. Broj putnika na kružnim putovanjima kompanije <i>Royal Caribbean International</i> od 2013. do 2023. godine	57

POPIS SHEMA

Shema 1 Geografski prikaz zapadnog Mediterana	39
Shema 2. Geografski prikaz istočnog Mediterana	46
Shema 3. Geografski prikaz južnog Mediterana	52

Shema 4. Prikaz itinerara četrnaestodnevnog kružnog putovanja Mediteranom	59
Shema 5. Prikaz itinerara osamnaestodnevnog kružnog putovanja	60
Shema 6. Prikaz itinerara dvadeset četverodnevnog kružnog putovanja Mediteranom	61